

Hogeschool Inholland

HBO-Rechten

Uitgebreide opleidingsbeoordeling

Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande hbo-bacheloropleiding HBO-Rechten van Hogeschool Inholland. De beoordeling is uitgevoerd door een visitatiepanel dat door NQA in opdracht van Hogeschool Inholland en in overleg met de opleiding is samengesteld. Het panel is voorafgaand aan de visitatie goedgekeurd door de NVAO. Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Het is opgesteld conform het *Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling* van de NVAO (22 november 2011) en het *NQA Protocol 2014 voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling*.

De visitatie heeft plaatsgevonden op woensdag 21 en donderdag 22 mei 2014.

Het visitatiepanel bestond uit:

De heer mr. A.P. Sietzema (voorzitter, domeindeskundige)

De heer mr. F.G.A.M. Berntsen (domeindeskundige)

De heer mr. J. Lanenga (domeindeskundige)

De heer L.M.C. Oerlemans (studentlid)

Mevrouw M. Snel, auditor van NQA, trad op als secretaris van het panel.

Bij de aanvraag werd door de instelling een kritische reflectie aangeboden die naar vorm en inhoud voldeed aan de eisen van het beoordelingskader van de NVAO en aan de eisen van het *NQA Protocol 2014*.

Het panel heeft de kritische reflectie bestudeerd en een bezoek aan de opleiding gebracht. De kritische reflectie en alle overige (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie hebben het visitatiepanel in staat gesteld om tot een weloverwogen oordeel te komen.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleiding in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Utrecht, 17 juli 2014

Panelvoorzitter

mr. A.P. Sietzema

Panelsecretaris

M. Snel BHRM & BEd

Samenvatting

Het visitatiepanel concludeert dat de hbo-bacheloropleiding HBO-Rechten van Hogeschool Inholland van voldoende kwaliteit is. Het panel beoordeelt de opleiding als **voldoende**.

Beoogde eindkwalificaties

De opleiding HBO-Rechten leidt praktisch ingestelde professionals op die op een breed juridisch terrein inzetbaar zijn. Een hbo-jurist werkt binnen overheidsinstellingen, non-profitorganisaties en profitorganisaties aan taken en opdrachten met een juridisch karakter.

De eindkwalificaties van de opleiding zijn inhoudelijk relevant, actueel en sluiten aan op de eisen die gelden voor hbo-bachelorniveau. De opleiding van Inholland biedt studenten een breed georiënteerd programma met nadrukkelijk aandacht voor internationalisering, praktijkvaardigheden en 'professioneel leren'. Binnen het brede programma brengen studenten een eigen accent aan via één van de drie afstudeerrichtingen: Recht en Onderneming, Recht en Overheid en Recht en Conflicthantering. Daarnaast biedt de opleiding minors aan waarmee de student zich verder kan verdiepen in een bepaald onderwerp, zoals Notariaat, Strafrecht, Bestuursrecht, International Law en Human Rights. De afstudeerrichtingen en minors zijn afgestemd met het regionale werkveld. Het panel beoordeelt de beoogde eindkwalificaties (standaard 1) als **goed**.

Programma

Het programma kan in twee opleidingsvarianten gevolgd worden: voltijd en deeltijd. Het programma is inhoudelijk voor beide varianten gelijk. De opleiding biedt een brede kennisbasis en interessante mogelijkheden voor de student om zich te specialiseren via afstudeerrichtingen en minors. Zo kan de student kiezen voor een internationaal profiel.

Studenten ontwikkelen de kennis, vaardigheden en competenties in kritische beroepssituaties die bestaan uit casuïstiek die de actuele beroepspraktijk van een hbo-jurist weerspiegelt. De gebruikte literatuur is van hbo-niveau en vergelijkbaar met wat gangbaar is. Ook heeft de opleiding aandacht voor de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden passend bij de context van HBO-Rechten. Naast de kritische beroepssituaties komt de student in aanraking met de beroepspraktijk via projecten, gastdocenten, stage en het afstuderen.

Gedurende de vier jaar wordt het programma steeds moeilijker en wordt er meer zelfstandigheid van de studenten verwacht. De individuele begeleiding is hierop afgestemd. In het eerste jaar heeft de opleiding veel aandacht voor de aansluiting van de opleiding op de achtergronden en mogelijkheden van de verschillende studenten. Via een uitgebreide studiekeuzecheck, een *summerschool*, en extra aandacht voor de Nederlandse taalvaardigheid in het programma maakt de opleiding zich sterk voor een goede start voor iedere student. De opleiding zorgt ervoor dat eventuele problemen van studenten met studeerbaarheid bespreekbaar zijn en kunnen worden aangepakt. De studielast is volgens studenten pittig, maar te doen. Het panel beoordeelt oriëntatie, studeerbaarheid en duur van het programma (standaarden 2, 6 en 7) als **voldoende** en inhoud van het programma, vormgeving en instroom (standaarden 3, 4 en 5) als **goed**.

Personeel

Het docententeam beschikt over de nodige vakinhoudelijke en onderwijskundige kwalificaties, waaronder kennis van onderzoek. Een deel van de docenten vervult een actieve rol in (eigen) netwerken in het beroepenveld. Ook heeft deel van de docenten ervaring met lesgeven in het buitenland. Het docententeam is groot genoeg om de opleiding naar wens en behoren uit te voeren, ondanks de werkdruk waar docenten mee te maken hebben. Het panel beoordeelt de kwaliteit van het personeel (standaard 9) als **goed** en het beleid en de kwantiteit (standaarden 8 en 10) als **voldoende**.

Voorzieningen

De opleiding is gehuisvest op de leslocatie van Hogeschool Inholland te Rotterdam, in een modern gebouw met goede werk- en studieplekken en relevante ondersteunende faciliteiten, waaronder een bibliotheek. Het gebouw is voorzien van alle moderne onderwijsvoorzieningen en wordt gekenmerkt door een prettige ambiance en uitstraling.

Studenten worden begeleid door docenten, mentoren, stage- en afstudeerbegeleiders. Het studieloopbaanbegeleidingsprogramma is een vernieuwd mentoringprogramma, dat eerstejaars studenten intensief begeleidt en later meer uitgaat van de individuele wensen van studenten. Daarnaast beschikt de hogeschool over specialistische begeleiding voor bijvoorbeeld studenten met een functiebeperking. De informatievoorziening verloopt vooral via Blackboard. Studenten zijn hierover tevreden. Het sneller aanleveren van bepaalde (organisatorische) informatie vraagt aandacht. Het panel beoordeelt de voorzieningen (standaard 11) als **goed** en de studiebegeleiding (standaard 12) als **voldoende**.

Kwaliteitszorg

De opleiding hanteert een duidelijk systeem van kwaliteitszorg. Regelmatig evalueert zij de kwaliteit van het onderwijs op verschillende relevante punten. Verschillende teams en commissies zijn hierbij betrokken: zij analyseren en bespreken de evaluatie-uitkomsten. Op basis van deze uitkomsten voert de opleiding verbetermaatregelen door. Ook sinds de vorige visitatie zijn verbeteringen doorgevoerd in het programma. De opleiding betreft medewerkers, studenten, verschillende commissies, afgestudeerden en het beroepenveld actief bij de kwaliteitsbewaking. Het panel beoordeelt de interne kwaliteitszorg positief: standaarden 13 en 15 als **goed** en standaard 14 als **voldoende**.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

Studenten ontvangen handleidingen waarin informatie over toetsing helder is beschreven. De beroepscompetenties van de opleiding staan zichtbaar centraal in de toetsing en beoordeling binnen de verschillende onderdelen van de opleiding. De opleiding hanteert verschillende toetsvormen passend bij het onderwijs, zoals projecten, kennistoetsen, presentaties en werkstukken. In de stage en in minors bekwamen de studenten zich op het gewenste eindniveau. In het afstuderen, het slotstuk van de opleiding, laat de student zien over alle competenties te beschikken. De opleiding ziet erop toe dat een afstudeeropdracht qua onderwerp en niveau voldoende aansluit bij de gestelde eisen. Het panel vraagt hierbij aandacht voor het blijven bewaken de juridische component. Het panel heeft geconstateerd dat de opleiding continu verbeteringen doorvoert in de beoordelingssystematiek van het eindniveau en waardeert de ingevoerde aanpassingen in de beoordelingssystematiek van het afstuderen als positief. Het panel vindt dat de studenten de eindkwalificaties realiseren. De scripties die het panel heeft bestudeerd, zijn van een voldoende niveau en relevant voor HBO-Rechten.

Afgestudeerden van de opleiding beschikken over de nodige kwalificaties om als hbo-jurist aan de slag te gaan of om door te gaan met een universitaire opleiding, wat een flink aantal studenten ook doet. Het panel beoordeelt de toetsing en de gerealiseerde eindkwalificaties (standaard 16) als **voldoende**.

Op grond van de beoordelingen van de zestien standaarden en de beslisregels van de NVAO beoordeelt het panel de opleiding als **voldoende**.

Inhoudsopgave

1	Basisgegevens van de opleiding	11
2	Beoordeling	13
	Beoogde eindkwalificaties	13
	Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	13
	Programma	16
	Standaard 2 Oriëntatie van het programma	16
	Standaard 3 Inhoud van het programma	19
	Standaard 4 Vormgeving van het programma	21
	Standaard 5 Instroom	22
	Standaard 6 Studeerbaarheid	24
	Standaard 7 Duur	25
	Personeel	26
	Standaard 8 Personeelsbeleid	26
	Standaard 9 Kwaliteit van het personeel	27
	Standaard 10 Kwantiteit van het personeel	29
	Voorzieningen	30
	Standaard 11 Materiële voorzieningen	30
	Standaard 12 Studiebegeleiding	31
	Kwaliteitszorg	34
	Standaard 13 Evaluatie resultaten	34
	Standaard 14 Verbetermaatregelen	35
	Standaard 15 Betrokkenheid bij kwaliteitszorg	37
	Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	38
	Standaard 16 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	38
3	Eindoordeel over de opleiding	45
4	Aanbevelingen	47
5	Bijlagen	49
	Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding	51
	Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma	55
	Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris	57
	Bijlage 4: Bezoekprogramma	61
	Bijlage 5: Bestudeerde documenten	63
	Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken	65
	Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid	67

1 Basisgegevens van de opleiding

Administratieve gegevens van de opleiding

1. Naam opleiding in CROHO	HBO-Rechten
2. Registratienummer opleiding in CROHO	39205
3. Oriëntatie en niveau	Hbo-bachelor
4. Aantal studiepunten	240
5. Afstudeerrichtingen	Recht en Onderneming Recht en Overheid Recht en Conflicthantering
6. Varianten	Voltijd Deeltijd Duaal*
7. Locatie	Rotterdam
8. Jaar vorige visitatie en datum besluit NVAO	Vorige visitatie: 2008 Besluit NVAO: 28 juli 2009
9. Code of conduct	Is getekend

* in afbouw en beëindigd voor 31-12-2015.

Administratieve gegevens van de instelling

10. Naam instelling	Hogeschool Inholland
11. Status instelling	Bekostigd
12. Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	-

Kwantitatieve gegevens over de opleiding¹

Instroom (aantal) ²	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Voltijd	130	152	167	193	114	136	171
Deeltijd	19	18	30	23	12	9	9
Duaal	2	7	6	5	2	-	-

Uitval uit het eerste jaar	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Voltijd	54%	38%	41%	50%	54%	56%	n/a
Deeltijd	26%	39%	20%	52%	58%	44%	n/a
Duaal	50%	29%	67%	20%	50%	n/a	n/a

Uitval uit de hoofdfase	2006	2007	2008	2009
Voltijd	25%	20%	17%	29%
Deeltijd	22%	n/a	9%	42%
Duaal	n/a	100%	20%	n/a

¹ Bron: databank Vereniging Hogescholen, 2013.

² Instroom voltijdstudenten die voor het eerst een opleiding starten binnen het hoger onderwijs. Zie bijlage 11 voor instroomgegevens voltijd en deeltijd en 'eerste instroom hoger onderwijs' en 'switchers'.

Rendement ³	2006	2007	2008	2009
Voltijd	49%	50%	37%	n/a
Deeltijd	67%	57%	55%	n/a
Duaal	n/a	n/a	20%	n/a

Opleidingsniveau docenten (percentage)	Bachelor	Master	PhD.
Totaal ⁴	10%	90%	-

Docenten	Aantal	fte
Totaal HBO-Rechten en SJD, voltijd en deeltijd	53 docenten met vast of tijdelijk dienstverband 7 docenten op basis van tijdelijke inhuur	53 fte

Student-docentratio	
Student-docentratio ingeschreven studenten ⁵	36
Student-docentratio gewogen studenten ⁶	27

Gemiddeld aantal contacturen⁷			
Fase	Voltijd	Deeltijd	Duaal
Jaar 1	560 (20 per week)	280 (10 per week)	560 (20 per week)
Jaar 2	392 (14 per week)	280 (10 per week)	392 (14 per week)
Jaar 3 (Stage/praktijktijd en keuzeonderwijs)	16 (stagebezoek en intervisie) en 140 (keuzeonderwijs, 14 weken 10 uur per week)	4 (praktijkbezoek) en 140 (keuzeonderwijs, 14 weken 10 uur per week)	8 (praktijkbezoek en coaching) en 70 (1 keuzeonderwijs, 7 weken, 10 uur p/w)
Jaar 4 (keuzeonderwijs en afstudeertraject)	140 (keuzeonderwijs, 14 weken 10 uur per week) en 4 (afstudeerbegeleiding)	140 (keuzeonderwijs, 14 weken 10 uur per week) en 4 (afstudeerbegeleiding)	8 (praktijkbezoek en coaching) en 4 (afstudeerbegeleiding)

³ Het aandeel van de voltijd bachelorstudenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven

(herinschrijvers) dat het bachelordiploma haalt in de nominale studieduur + één jaar.

⁴ Alle docenten die worden ingezet voor de opleiding HBO-Rechten

⁵ Januari 2014, gebaseerd op fte docenten (53) en totaal aantal studenten (1.909) HBO-Rechten en SJD, alle varianten, gewogen en 'ongewogen')

⁶ Januari 2014, gebaseerd op fte docenten en totaal aantal gewogen studenten (1.447) HBO-Rechten en SJD, alle varianten

⁷ 1 contactuur is 45 minuten college/bijeenkomst, met contacturen wordt bedoeld: het directe contact docent-student. Aantal lesweken is 28.

2 Beoordeling

Het visitatiepanel beschrijft hieronder per standaard van het NVAO-beoordelingskader de bevindingen, overwegingen en conclusies. Het eindoordeel over de opleiding volgt in hoofdstuk 3, de aanbevelingen volgen in hoofdstuk 4.

De bacheloropleiding HBO-Rechten van Hogeschool Inholland wordt verzorgd in Rotterdam. De opleiding leidt sinds 2003 hbo-juristen op. Samen met de opleidingen Sociaal Juridische Dienstverlening en sinds september 2013 Integrale Veiligheid maakt HBO-Rechten deel uit van het cluster Recht, dat binnen het domein Management, Finance en Recht valt. Het cluster Recht verzorgt onderwijs aan 2.298 studenten (januari 2014). Daarvan volgen 1.052 studenten de opleiding HBO-Rechten: 970 doen dat in voltijd en 78 studenten volgen het deeltijdprogramma. Op het moment van de visitatie volgen nog vier studenten het duale programma. Deze variant wordt afgebouwd en bestaat niet meer per 31 december 2015. Daarom maakt deze opleidingsvariant geen deel uit van deze beoordeling.

De bevindingen, overwegingen en conclusies in het beoordelingsrapport gelden voor de twee varianten voltijd en deeltijd, tenzij anders vermeld.

Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Bevindingen

De opleiding HBO-Rechten van Inholland leidt breed inzetbare hbo-juristen op. Zij hebben ruime mogelijkheden op de regionale en internationale arbeidsmarkt, binnen organisaties met een juridisch primair proces of met een niet-juridisch primair proces. Hbo-juristen werken aan juridische vraagstukken en kunnen de belangen van hun organisatie, klant of opdrachtgever in gerechtelijke procedures behartigen.

Een hbo-jurist werkt binnen overheidsinstellingen, non-profitorganisaties en profitorganisaties aan taken en opdrachten met een juridisch karakter. Hij beschikt over een praktische instelling en werkt samen met professionals, collega's, klanten en opdrachtgevers. De opleiding heeft het beroepsbeeld van de hbo-jurist helder beschreven in een eigen opleidingsprofiel. Dit profiel is gebaseerd op het *Landelijke beroeps- en opleidingsprofiel HBO-Rechten 2012*, dat is vastgesteld door het Landelijke Overleg Opleidingen (LOO) HBO-Rechten (2012).

Eindkwalificaties

In het opleidingsprofiel heeft de opleiding de beoogde eindkwalificaties opgenomen. De opleiding hanteert de landelijk opgestelde beroepscompetenties voor HBO-Rechten (zie bijlage 1 Eindkwalificaties van de opleiding). Deze heeft zij aangevuld met een eigen competentie 'professioneel leren'. Studenten die vanaf 2013 zijn ingestroomd worden opgeleid vanuit de in 2012 geactualiseerde eindkwalificaties. Voor de cohorten daarvoor gelden de tien landelijke competenties uit 2004.

De eindkwalificaties van de opleiding zijn op het gewenste bachelorniveau beschreven. Daarvoor heeft de opleiding de generieke kwalificaties voor een hbo-bachelor (Commissie Franssen) en de Dublin descriptoren gebruikt. Ook is de hbo-standaard *Kwaliteit als opdracht* (HBO-raad, 2009) gehanteerd bij het vaststellen van de nieuwe landelijke competenties. De opleiding heeft deze standaard gebruikt bij de uitwerking van de landelijke competenties naar deelcompetenties en bij de ontwikkeling van de onderzoekslijn.

De opleiding heeft in samenwerking met de beroepenveldcommissie vier beroepstaken geformuleerd die de inhoud van het beroep van hbo-jurist beschrijven. Aan deze beroepstaken zijn de beroepscompetenties gekoppeld. De taken dienen als uitgangspunt c.q. leerplatform voor studenten om de competenties eigen te maken. De beroepstaken en de eindkwalificaties zijn op drie niveaus uitgewerkt (*Competentiewijzer*, zie standaard 3).

Profilering

De opleiding wil goed gekwalificeerde hbo-juristen opleiden, in een veranderend werkveld in een veranderende samenleving. Dit ziet ze als haar maatschappelijke opdracht. Deze ambitie is direct afgeleid van die van de hogeschool (*Verbinding als opdracht, Hogeschool Inholland, 2011*). Daarin geeft de hogeschool aan dat ze een inbreng wil hebben in de maatschappelijke agenda van een regio of stad. In het verlengde daarvan kiest Inholland nadrukkelijk voor sterk beroepsgerichte, brede bacheloropleidingen, met mogelijkheid tot beroepsprofilering in de hogere studie jaren. De opleiding HBO-Rechten past in deze profilering van de hogeschool en heeft daarbij nadrukkelijk aandacht voor diversiteit. De opleiding biedt een basisprogramma van twee studie jaren aan waarin de BOKS⁸ van HBO-Rechten centraal staat. Vanaf het derde studiejaar heeft de student ruime mogelijkheden voor een eigen beroepsprofilering. Zo kiest de student één van de drie afstudeerrichtingen. De afstudeerrichtingen zijn ontwikkeld in samenspraak met het eigen werkveld. Hiermee profileert de opleiding zich en biedt zij de studenten de mogelijkheid om zich te verdiepen in een specifieke inhoudelijke deskundigheid. De afstudeerrichtingen zijn:

- Recht en Onderneming: gericht op juridische werkzaamheden en juridisch advies binnen (internationale) profitorganisaties;
- Recht en Overheid: gericht op het werken binnen gemeente, ministerie of overheidsinstellingen;
- Recht en Conflicthantering: gericht op het oplossen van conflicten via een juridische procedure of alternatieve geschillenoplossing.

---

⁸ BOKS: Body of Knowledge and Skills: gemeenschappelijke juridische kennisbasis hbo-jurist.

Het panel vindt de afstudeerrichtingen relevant voor de beroepspraktijk. Aanvullend kiest de student voor differentiëerminors, een stage- en afstudeeropdracht. Als deze keuzes op elkaar aansluiten, kan dit leiden tot een vermelding van een afstudeerrichting op het diploma.

De opleiding geeft helder invulling aan de visie op internationalisering, zoals die voor de opleidingen binnen het domein Management, Finance en Recht is geformuleerd. De opleiding heeft een duidelijk eigen internationaal profiel. Als doelstelling hanteert zij dat iedere afgestudeerde hbo-jurist van Inholland internationale wetgeving kan toepassen en kan werken binnen een internationale en cultureel diverse samenleving (*Beleidsdocument Internationalisering Cluster Recht*). Deze doelstelling staat centraal in het basisprogramma van de eerste twee studiejaar. Daarbovenop biedt de opleiding, via differentiëerminors (Study Abroad) en in samenwerking met buitenlandse partnerinstellingen, studenten de mogelijkheid om met een internationaal profiel af te studeren. In vergelijking met de andere opleidingen HBO-Rechten doet de opleiding van Inholland veel aan internationalisering, zo stelt het panel vast.

Naast de afstudeerrichtingen en de aandacht voor internationalisering, onderscheidt de opleiding zich door extra aandacht voor kennis en vaardigheden op het gebied van (interculturele) communicatie, (maatschappelijke) achtergronden, ethiek en onderzoeksvaardigheden. Andere opleidingen HBO-Rechten hebben hier, naar het inzicht van het panel, ook aandacht voor. De diversiteit binnen de studentenpopulatie van HBO-Rechten Inholland maakt dat de uitwerking van de voorgenoemde thema's binnen deze opleiding een onderscheidend karakter kent.

De opleiding stemt met het werkveld af om de relevantie en de actualiteit van de doelstellingen te bewaken. Dit gebeurt via deelname aan het LOO HBO-Rechten en de beroepenveldcommissie die vier keer per jaar bijeenkomt. Daarnaast verzamelt de opleiding, via evaluaties onder werkgevers, alumni, afgestudeerden, stagiaires en praktijkbegeleiders, feedback op de aansluiting op het werkveld en de wensen die er zijn.

Overwegingen en conclusie

De opleiding leidt op tot hbo-jurist. De opleiding hanteert de landelijk vastgelegde eindkwalificaties voor HBO-Rechten en heeft deze helder uitgewerkt naar beroepstaken en specialisaties voor haar eigen programma en profilering.

Het panel vindt de eindkwalificaties van de opleiding inhoudelijk relevant, actueel en aansluiten op de eisen die gelden voor hbo-bachelorniveau.

De opleiding heeft een duidelijke eigen profilering die is afgeleid van de visie van de hogeschool en het domein. Deze is beschreven in het eigen opleidingsprofiel, dat onder andere is afgestemd met de beroepenveldcommissie van de opleiding.

Via de specialisaties, differentiatie-minors en internationale mogelijkheden weet de opleiding zich goed te onderscheiden. Zij biedt studenten een palet aan mogelijkheden aan om zich breed, specialistisch of internationaal te profileren. De specialisaties die de opleiding biedt zijn volgens het panel inhoudelijk relevant voor een hbo-jurist.

Op grond van de mogelijkheden voor studenten om zich te profileren en de aandacht voor internationalisering, komt het panel op basis van bovenstaande tot het oordeel **goed**.

Programma

Standaard 2 Oriëntatie van het programma

De oriëntatie van het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de beroepspraktijk.

Bevindingen

Kennis en kunde

De uitgangspunten in het opleidingsprofiel zijn leidend voor de ontwikkeling van de kennis en vaardigheden bij studenten. Zo wordt de landelijk vastgestelde BOKS aangereikt en heeft de opleiding aandacht voor (maatschappelijke) ontwikkelingen en praktijkgericht onderzoek. De voltijd- en deeltijdstudenten volgen hetzelfde vierjarige programma. De eerste twee studiejaar (onderbouw) omvatten het basisprogramma waarin de opleiding de BOKS aanreikt. Studenten verwerven het vereiste kennisfundament via diverse onderwijseenheden. De majoronderdelen zijn samen met de opleiding Sociaal Juridische Dienstverlening (SJD) ontwikkeld. Deze zijn onder meer gericht op de ontwikkeling van algemene juridische kennis, communicatieve vaardigheden, organisatie- en bestuurskunde, ondernemersrecht en onderzoeksvaardigheden. Daarnaast biedt de opleiding specifieke HBO-Rechten-minors, waarin thema's als internationaal recht, juridische databanken, belastingrecht en ondernemingsrecht worden uitgediept.

De opleiding maakt per vakgebied gebruik van verplichte (vak)literatuur, zoals boeken, werkboeken, digitale bronnen en artikelen uit vaktijdschriften. Deze vindt het panel van een passend en gangbaar niveau. Ook worden studenten in opdrachten uitgedaagd zelf op zoek te gaan naar (vak)literatuur en informatie in de digitale bibliotheek. De themasite HBO-Rechten bevat tijdschriften en informatiebronnen die speciaal voor de opleiding HBO-Rechten beschikbaar zijn gesteld en waar studenten van de opleiding gespecialiseerde (juridische) informatie kunnen raadplegen. De opleiding gebruikt Engelstalige vakliteratuur in de internationale differentiatie-minors (jaar 3 en jaar 4). Sinds 2013-2014 gebruikt de opleiding in de propedeuse een Engelstalig boek.

Docenten zijn allemaal vakexpert en maken deel uit van één of meer expertisegroep(en). Vanuit de expertisegroep bewaken docenten de vakinhoud, actualiteit en de leerlijn binnen een vak. De expertisegroepen kiezen de verplichte literatuur en onderhouden het aanbod. Een aantal docenten heeft studieboeken geschreven voor het juridisch hoger onderwijs die landelijk zijn uitgegeven. Het panel beschouwt het aanbod en de ontwikkeling van de kenniselementen als actueel en ruim voldoende toereikend.

De opleiding wil hbo-juristen met een praktische instelling opleiden en besteedt specifiek aandacht aan juridische-, communicatieve-, methodische- en onderzoeksvaardigheden. Ook vindt de opleiding het belangrijk dat studenten goed kunnen samenwerken en aandacht hebben voor elkaars culturele achtergronden en opvattingen. In verschillende opdrachten heeft de opleiding aandacht voor de ontwikkeling van de beroepsvaardigheden, zoals juridische vaardigheden (gebruik van wetboeken en databanken), presenteren/pleiten, projectmatig werken en gespreksvaardigheden. Algemene vaardigheden, zoals samenwerken, zelfsturing, reflecteren, feedback geven en plannen, komen ook in de opdrachten aan bod en worden verder ontwikkeld in het begeleidingsprogramma ('mentoring', zie standaard 12). In de individuele mentorgesprekken is bijvoorbeeld aandacht voor de persoonlijke (studie)vaardigheden. Voor het onderdeel Beroepsontwikkeling moeten studenten aantonen dat zij op de persoonlijke studievoortgang en beroepsontwikkeling kunnen reflecteren en op basis hiervan nieuwe (persoonlijke) doelen kunnen opstellen.

Voor de ontwikkeling van beroepsvaardigheden speelt de beroepspraktijk een belangrijke rol. Vanaf het eerste blok in het eerste studiejaar werkt de student met casuïstiek, werkprocessen en opdrachten uit de beroepspraktijk. In kritische beroepssituaties ontwikkelt de student de beoogde competenties (kennis en vaardigheden), zoals het parafraseren van een vonnis, het opzoeken en toepassen van wetsartikelen bij een casus en het voeren van een adviesgesprek. Hierbij maakt de opleiding gebruik van geanonimiseerde dossiers, casuïstiek, protocollen en procedures die zij via het netwerk van docenten uit de praktijk verkrijgt. Daarnaast brengen, waar mogelijk, gastdocenten de praktijk in, volgen studenten excursies (Belastingdienst en Rechtbank), en zijn er sinds 2014 praktijkdagen voor eerstejaars studenten en sinds 2010 netwerkbijeenkomsten voor tweedejaars studenten georganiseerd door derde- en vierdejaars studenten.

In het derde jaar lopen studenten stage in de praktijk en in het vierde jaar studeren studenten af op een aan de praktijk ontleende of een op de praktijk (beoogd) gerichte opdracht. Studenten behandelen ook casuïstiek die zij meenemen vanuit de eigen werk- of privésituatie. Deeltijdstudenten die werken in de juridische praktijk, wordt gevraagd om in de les of bij opdrachten eigen praktijkvoorbeelden te geven of te analyseren.

Voor de stage (voltijd) en de praktijktijd (deeltijd) gelden kwaliteitscriteria waarop de stage-/werkplek wordt getoetst (*Stagehandleiding* en *Handleiding Praktijktijd*). Deze criteria zijn gelijk voor beide varianten en zijn voor de studenten in handleidingen vastgelegd. Zo moet de stagiair of medewerker in de gelegenheid zijn om juridische werkzaamheden uit te voeren en moet er een praktijkbegeleider zijn die een relevante functie heeft en die beschikt over ten minste hbo-werk- en denkniveau.

Studenten waarderen het feitelijke contact met de beroepspraktijk verhoudingsgewijs wat mager (2.9 op een 5-puntsschaal) in de studentevaluaties. De stage (voltijd) daarentegen wordt als zeer positief gewaardeerd.

Onderzoeksvaardigheden

De ontwikkeling van (juridische) onderzoeksvaardigheden vindt plaats via een ontwikkellijn over de vier studie jaren in het programma. In het eerste jaar leren studenten een methodische aanpak te hanteren, feiten van meningen te onderscheiden, een (juridische) vraag te formuleren en informatie te verzamelen via diverse bronnen (onder andere via studieonderdeel Analyseren). De opdrachten in jaar 1 bestaan uit eenvoudig literatuur- of praktijkonderzoek. In jaar 2 heeft de opleiding aandacht voor methoden en technieken van onderzoek en schrijven studenten een onderzoeksvoorstel (module Methoden en technieken van onderzoek). In jaar 3 is per september 2013 een nieuwe module Verdieping Onderzoeksvaardigheden ingevoerd waarin verschillende dataverzamelmethode aan bod komen. Daarnaast bevatten stage en verschillende differentiatie-minors een onderzoekscomponent. De studie sluit af met het afstudeertraject in jaar 4 waarvoor studenten zelfstandig een praktijkgericht onderzoek uitvoeren.

De eigenaren van de differentiatie-minors en afstudeerrichtingen zoeken voor onderzoeksopdrachten aansluiting bij de lectoraten. Per 2014-2015 gaat de onderzoeksgroep⁹ Recht en Veiligheid van start. Deze is geformeerd vanuit het lectoraat Public Reassurance en moet ervoor zorgen dat onderzoek plaatsvindt met massa en focus, en beter bijdragen aan valorisatie, waar zowel het onderwijs als het beroepenveld van profiteren.

Internationalisering

Naast de genoemde kennis en vaardigheden, besteedt de opleiding veel aandacht aan internationalisering. Er is aandacht voor internationaal recht en juridisch Engels (vier minoronderdelen in jaar 1 en 2) en voor internationaal publiek- en privaatrecht (twee minoronderdelen in jaar 2). Daarnaast verdiepen studenten zich via een project en in individuele opdrachten in interculturele communicatie en ethiek (jaar 2). Studenten kunnen in jaar 3 en 4 vier verdiepende internationale differentiatie-minors (60 credits) kiezen. Ook kunnen zij deelnemen aan het Erasmus Intensive Programme (2 weken intensief programma in het buitenland), internationale excursies (bijvoorbeeld naar Brussel) maken en een semester in de bovenbouw (stage of afstuderen) in het buitenland uitvoeren. Hiervoor is een Engelstalige stagehandleiding beschikbaar.

Overwegingen en conclusie

Het curriculum dekt de inhoud van de landelijke *Body of Knowledge and Skills* en biedt daarnaast extra aandacht aan interculturele communicatie, maatschappelijke achtergronden, ethiek, het gebruik van (juridische) databanken en onderzoeksvaardigheden. De opleiding biedt de juiste kwaliteit aan.

---

⁹ Een onderzoeksgroep is de groep van lectoren, docent/onderzoekers en externe onderzoekers die onder roulerend voorzitterschap van een lector een vastgestelde onderzoeksagenda met onderzoeklijnen uitvoert.

De diepgang en actualiteit van de aangeboden kennis is ruim voldoende. De kwaliteit van de gebruikte (vak)literatuur is, naar het oordeel van het panel, voldoende. De ontwikkeling van beroepsvaardigheden vindt het panel eveneens voldoende. Er is aandacht voor inbreng van de actuele beroepspraktijk. De aandacht die de opleiding heeft voor de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden en internationalisering vindt het panel goed.

Omdat de kennis - het aanbod daarvan - naar het oordeel van het panel voldoende is en niet boven het gangbare aanbod voor HBO-Rechten-opleidingen uitstijgt, beoordeelt het panel deze standaard als **voldoende**.

Standaard 3   Inhoud van het programma

<i>De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.</i>

Bevindingen

De eindkwalificaties van de opleiding zijn uitgewerkt in deelcompetenties op drie niveaus. Deze uitwerkingen zijn te vinden in de *Competentiewijzer* van de opleiding. De drie niveaus die de opleiding onderscheidt, zijn:

- Competentieniveau 1, beroepsgeschikt: dit faseniveau aan het einde van de propedeuse geeft aan dat de student geschikt is voor de studie;
- Competentieniveau 2, professionaliseringsbekwaam: dit faseniveau aan het eind van het tweede jaar, voor aanvang van de stage, geeft aan dat de student beschikt over alle basis kennis en basisvaardigheden en zich verder kan professionaliseren in een gewenste afstudeerrichting en/of persoonlijk beroepsprofiel;
- Competentieniveau 3, startbekwaam: wanneer de student dit faseniveau heeft behaald, is hij geschikt als beginnend jurist op hbo-bachelorniveau.

Studenten ontwikkelen alle competenties binnen meerdere onderwijseenheden op de verschillende niveaus, beginnend bij niveau 1, dan niveau 2 en vervolgens niveau 3. In de eerste twee studiejaar worden competenties op niveau 1 en 2 ontwikkeld. In het derde en vierde studiejaar worden de competenties op niveau 3 ontwikkeld.

De deelcompetenties zijn in het onderwijs gekoppeld aan onderwijseenheden waarin een kritische beroepssituatie centraal staat. In de studiehandleidingen (voltijd en deeltijd) zijn de eindkwalificaties en deelcompetenties opgenomen.

De kritische beroepssituaties worden steeds complexer naarmate het programma vordert. Daarbij wordt steeds meer eigen initiatief en zelfsturing van studenten gevraagd.

Het programma van de onderbouw is thematisch ingericht. In de eerste twee studiejaar bevat iedere onderwijsperiode (blok) twee majoronderdelen van 5 EC en een minoronderdeel van 5 EC (zie ook bijlage 2 Overzicht opleidingsprogramma). Elk onderdeel is gekoppeld aan een thema, zoals De maatschappelijke betekenis van het recht, Privaatrecht, Besturen, Internationaal Recht en Onderzoeksvaardigheden.

De majoronderdelen zijn ontwikkeld voor HBO-Rechten en SJD en zijn gekoppeld aan competenties van beide opleidingen. De minoronderdelen zijn op de HBO-Rechten-competenties gericht.

Volgens het panel biedt de opleiding binnen de thema's relevante vakinhoud aan. De volgorde van thema's (titels) lijkt niet altijd logisch (blok 2 'personen en familierecht' gaat vooraf aan blok 3 'privaatrecht'). De behandelde vakinhoud in de opeenvolgende vakken kent wel een logische volgorde. Periodiek evalueert de opleiding of dit nog het geval is en op basis van evaluatie-uitkomsten en eigen programma-analyse past zij de vakinhoud aan.

In de bovenbouw werken studenten aan onderwijseenheden binnen één van de drie afstudeerrichtingen. Daarnaast biedt de opleiding verschillende differentiëerminoren, zoals Notariaat, Recht en Veiligheid, Recht in de bestuurlijke omgeving en De rechtswinkel. Ook biedt de opleiding een zestal internationale differentiëerminors aan, waaronder International Law, Human Rights en Study Abroad. Het valt het panel positief op dat de bovenbouw veel ruimte biedt voor specialisatie en verdieping. Zo kunnen studenten via differentiëerminoren in de onderbouw en bovenbouw een volledig internationale route volgen.

Studenten en afgestudeerden geven in de gesprekken met het panel aan dat zij tevreden zijn over de inhoudelijke kwaliteit van het programma en de mogelijkheden die het programma biedt waarden.

De curriculumcommissie bewaakt de inhoudelijke samenhang in het programma. Zij doet dit in onderlinge afstemming met onder meer de expertisegroepen die het niveau, de actualiteit en de relevantie binnen een vakinhoudelijke leerlijn bewaken (zie standaard 2). Ook stemt de curriculumcommissie af met de beroepenveldcommissie, de teamleiders en de opleidingscommissie. Voor het bewaken van de inhoudelijke samenhang gebruikt de curriculumcommissie ook de verschillende relevante evaluatie-uitkomsten.

Overwegingen en conclusie

Het programma is helder en goed doordacht opgebouwd. De onderwijseenheden en vakken zijn zichtbaar een uitwerking van de beoogde (deel)competenties. Alle beoogde beroepscompetenties worden meerdere malen in verschillende beroepscontexten en op verschillende niveaus ontwikkeld.

De kritische beroepssituaties functioneren als uitgangspunt voor de ontwikkeling van de competenties. Deze zijn inhoudelijk relevant voor de praktijk van de hbo-jurist. Met de verschillende specialisatiemogelijkheden en routes, biedt de opleiding naar het oordeel van het panel een interessant programma. Vanuit de curriculumcommissie wordt toegezien op een inhoudelijk samenhangend programma.

Het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **goed**.

Standaard 4   Vormgeving van het programma

De vormgeving van het programma zet aan tot studeren en biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

Bevindingen

De opleiding verzorgt competentiegericht onderwijs. De competentieontwikkeling bij studenten gebeurt binnen de kritische beroepssituaties. Jaar 1 en 2 omvatten een vast programma. Per blok/thema biedt de opleiding vanuit de kritische beroepssituaties een aantal vakken aan. De student ontwikkelt de benodigde (basis)kennis en vaardigheden om in de kritische beroepssituatie op het betreffende niveau (propedeuse of professional) te kunnen functioneren.

De verschillende onderdelen, waaronder vakken, projecten, stage en minoren, gaan uit van de competenties van de opleiding. Soms is een project gericht op de ontwikkeling van meerdere competenties die de student in onderlinge samenhang verwerft, en soms staat een specifieke competentie centraal, zoals Juridisch analyseren of Bemiddelen. In de studiehandleidingen zijn de werkvormen beschreven. Kennis wordt vooral ontwikkeld via colleges, zelfstudie, opdrachten en projecten. De ontwikkeling van de beroepsvaardigheden is bijvoorbeeld in werkcolleges en trainingen ondergebracht.

In jaar 3 en 4 lopen studenten een semester stage (30 EC). In de deeltijd heet dat praktijktijd. In de stage (praktijktijd) werken studenten aan een opdracht of aan meerdere kleinere opdrachten voor een bedrijf/opdrachtgever/werkgever. Daarnaast volgen studenten 60 EC aan onderwijseenheden binnen de gekozen afstudeerrichting aangevuld met differentiatie-minoren. Studenten studeren af in het laatste semester van de opleiding (30 EC).

Werkvormen

De opleiding gebruikt verschillende werkvormen, zoals hoor- en werkcolleges, opdrachten, zelfstudie, projecten en workshops. In de studiehandleidingen vinden de studenten de informatie per vak/module. Naast de leerdoelen en de werkvormen zijn beoordelingscriteria en toetswijzen opgenomen.

Studenten vinden de studiehandleidingen helder. Daarbij geven zij aan dat de informatie van docenten ook toereikend is.

Deeltijdstudenten volgen hetzelfde programma met een beperkter aantal contacturen, naast zelfstudie.

Sinds 2012 is het aantal projectopdrachten verminderd en per september 2013 is het projectonderwijs uit jaar 1 gehaald (voltijd en deeltijd). Studenten werken nog wel aan groepsopdrachten en krijgen daarnaast individuele opdrachten. Met minder projecten speelt de opleiding in op de eerder geuite wens van deeltijdstudenten die projectonderwijs niet altijd een prettige werkvorm vonden.

Overwegingen en conclusie

Het programma is gericht op de ontwikkeling van competenties die worden ontwikkeld binnen relevante kritische beroepssituaties. De eerste twee studiejaar zijn nadrukkelijk gericht op het verwerven van kennis en vaardigheden. Daarna ontwikkelt de student de beoogde competenties op het eindniveau in verschillende praktijksettingen, de afstudeerrichting, waarna de student zich verder profileert via stage, differentiëerminors en het afstuderen. De aandacht voor kennisverwerving en individuele profilering beoordeelt het panel positief. De opleiding hanteert een mix aan werkvormen. Het panel vindt het onderwijsmateriaal en de werkvormen goed afgestemd op de kenmerken van de studenten. Over het geheel genomen vindt het panel de vormgeving toereikend, doordacht en uitdagend. Op grond hiervan waardeert het panel deze standaard als goed.

Het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **goed**.

Standaard 5 Instroom

Het programma sluit aan bij de kwalificaties van de instromende studenten.

Bevindingen

Toelatingseisen en vrijstellingen

De opleiding hanteert de wettelijke toelatingseisen. Deze zijn per opleidingsvariant vastgelegd in de onderwijs- en examenregeling en het studentenstatuut.

De instroomeisen voor de voltijd- en deeltijdopleiding zijn gelijk. Toelaatbaar zijn studenten met een havo-, vwo- of mbo-diploma (niveau 4) of mensen die een 21+-toets hebben gehaald. De deeltijdopleiding is gericht op een andere doelgroep (werkenden, herintreders, carrièreswitchers). In plaats van een stage realiseren studenten in het derde jaar praktijktijd.

De opleiding kent geen 'standaard' vrijstellingen. Deeltijdstudenten krijgen ook geen vrijstelling op basis van een relevante werkplek. Wel kan een student op basis van vooropleidingen en relevante werkervaring in aanmerking komen voor vrijstelling van onderdelen. Wanneer een student denkt hiervoor in aanmerking te komen, kan hij een dossier met bewijzen indienen bij de examencommissie.

Aspirant-studenten worden over de instroomeisen en mogelijke vrijstellingen geïnformeerd via open dagen, voorlichting en proefstudeerdagen.

Instroompopulatie en –kwalificaties en aansluiting

De opleiding HBO-Rechten kent een instroompopulatie van relatief veel studenten van het mbo (47 procent ten opzichte van 33 procent landelijk. Bron: Vereniging Hogescholen) en relatief veel studenten met een niet-westerse allochtone afkomst (64 procent bij HBO-Rechten ten opzichte van 33 procent landelijk. Bron: Vereniging Hogescholen). De beheersing van de Nederlandse taal is bij de instroompopulatie ondergemiddeld. Dit stelt de opleiding HBO-Rechten, een typische taalopleiding, voor een pittige opdracht.

Voor een optimale aansluiting van instroomkwalificaties op het programma, biedt de opleiding een aantal activiteiten. In een intensief *summerschool*-programma van een week komen specifieke onderdelen van HBO-Rechten aan bod. Daarnaast stelt de opleiding vanaf het begin van het programma hoge eisen aan goede taalvaardigheid. Studenten moeten de taalvakken, waaronder Nederlands en juridische taalvaardigheid, verplicht halen voor een positief bindend studieadvies aan het einde van het eerste studiejaar, dat nodig is om door te stromen in het tweede studiejaar. Ook biedt de opleiding studenten deficiëntie-onderwijs om achterstanden in de taalbeheersing weg te werken. Mbo'ers kunnen een aansluitingsprogramma volgen om de aansluiting van het mbo naar het hbo te stroomlijnen. Ongeveer vijftig studenten volgen dit doorstroomprogramma.

Naast voorgenoemde maatregelen investeert de opleiding in het eerste jaar studenten zo vroeg mogelijk te laten beseffen wat de opleiding inhoudt en de afweging te laten maken of dat is waarmee zij verder willen. De opleiding maakt hiervoor gebruik van gastsprekers, filmpjes en realistische praktijkcasuïstiek. Sinds 2014 organiseert de opleiding een praktijkdag waar eerstejaars studenten aan de slag gaan met praktijkproblemen die typerend zijn voor HBO-Rechten.

Voor alle studenten die zich inschrijven voor het studiejaar 2014-2015 bij de opleiding is er een verplichte studiekeuzecheck. Dit is, in het kader van de nieuwe landelijke regel, dat studenten zich verplicht voor 1 mei bij een opleiding in het Hoger Onderwijs moeten aanmelden. De opleiding HBO-Rechten van Inholland spreekt, als onderdeel van deze studiekeuzecheck, daarmee met alle aspirant studenten. Dit betekent dat docenten, of speciaal daarvoor aangestelde (instroom)begeleiders, voor het begin van het studiejaar meer dan 171 (instroom voltijd 2013) studenten een studiekeuzegesprek voeren.

Overwegingen en conclusie

De opleiding hanteert toelatingseisen die aansluiten bij de wet- en regelgeving. Deze eisen zijn voor de voltijd- en deeltijdstudenten gelijk.

Voor een goede aansluiting van de opleiding op de instromende kwalificaties voorziet de opleiding voorafgaand aan het programma en in het eerste studiejaar in een aantal activiteiten. Deze activiteiten vindt het panel passend. Ze sluiten goed aan op de kenmerken van de instroompopulatie. De opleiding koerst daarbij op de gewenste kwaliteit. Zij speelt goed in op de kenmerken van haar instroompopulatie. De opleiding biedt studenten de juiste voorlichting en kansen om zo goed mogelijk voorbereid te zijn om de juridische hbo-opleiding.

Het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **goed**.

Standaard 6   Studeerbaarheid

Het programma is studeerbaar.

Bevindingen

De opleiding (voltijd en deeltijd) heeft de 240 studiepunten evenredig verdeeld over de vier studie jaren: 15 EC per periode, vier perioden per studiejaar.

De curriculumcommissie ziet toe op een studeerbaar programma. Zij stelt onder andere de zwaarte per studieonderdeel vast. Via evaluaties per blok, studentgesprekken en docentbesprekingen monitort de opleiding of de studiebelasting overeenstemt met de geplande studielastverdeling. De studiebelasting wordt aangepast wanneer dat nodig wordt geacht. Zo is de herkansingsmogelijkheid van een vak, dat als zwaar te boek staat, naar aanleiding van studentevaluaties vervroegd in het programma opgenomen.

Via verschillende maatregelen neemt de opleiding factoren weg die de studievoortgang kunnen belemmeren. Zo zijn richtlijnen voor herkansingen, nakijktermijnen, aanlevering van (tentamen)roosters en bekendmaking van studieresultaten vastgelegd in de onderwijs- en examenregeling. Ook hanteert de opleiding voorwaarden en 'stoplichten' in het curriculum om een gewenste doorstroom van studenten in het programma te realiseren. Deze staan vermeld in het studentenstatuut en in de studiehandleidingen.

De norm voor het bindend studieadvies is voor 2012-2013 van 40 naar 45 credits verhoogd en voor 2013-2014 naar 50 studiepunten. Doel is de studievoortgang in jaar 1 te verbeteren en uitval en studievertraging in de hogere jaren te beperken. Van studenten die het eerste jaar halen, wordt verwacht dat zij ook de eindstreep van de opleiding halen.

Vanuit de studieloopbaanbegeleiding (mentoring) ziet de opleiding toe op de gewenste doorstroom van studenten. Ondanks de verschillende maatregelen heeft de opleiding te maken met een flinke groep langstudeerders. Hiervoor geldt langstudeerdersbeleid van de hogeschool. Dit houdt onder andere in dat docenten deze studenten individueel benaderen en - voor zover mogelijk - motiveren om hun opleiding af te maken, zonder dat afbreuk wordt gedaan op het niveau. Binnen de opleiding gebeurt dit vanuit het zesplus-team, dat onder andere de langstudeerders in kaart brengt en als poortwachter fungeert voor de examencommissie. Ook informeert dit team de studenten over de houdbaarheid van cijfers en biedt het specifieke begeleiding bij het opstellen van studieplannen.

Het aantal contacturen¹⁰ is als volgt:

- Jaar 1 voltijd 20; deeltijd 10
- Jaar 2 voltijd 14; deeltijd 10
- Jaar 3/ 4: 10

---

¹⁰ Contactuur: ingeroosterd lesuur van 45 minuten.

In het voltijdprogramma zijn de contacturen zo evenwichtig mogelijk verdeeld over de week. Buiten de lesmomenten werken studenten individueel en in groepen aan opdrachten en bereiden zij lessen voor (zelfstudie). In de deeltijdopleiding zijn de contacturen verspreid over maximaal twee middagen/avonden. Studenten met wie het panel heeft gesproken, ervaren de studielast als 'pittig, maar te doen'.

In de onderwijs- en examenregeling van Inholland is de mogelijkheid opgenomen tot aanpassingen en voorzieningen voor studenten met een functiebeperking. Voorbeelden zijn extra tijd voor een toets, aangepast tentamenmateriaal, begeleiding bij het aanvragen van een voorziening bij de Dienst Uitvoering Onderwijs, spreiding van lessen en aangepaste voorzieningen. Om een en ander te regelen, kan de student terecht bij de studentdecaan.

Overwegingen en conclusie

Het panel is van mening dat het programma zodanig is opgebouwd en georganiseerd dat studenten de opleiding in vier jaar kunnen voltooien. Er zijn richtlijnen en regels om de gewenste vroegtijdige selectie te laten plaatsvinden en om een gewenste doorstroom te stimuleren. Deze zijn helder geformuleerd voor studenten en aangescherpt om toename van langstudeerders terug te dringen.

Studenten beoordelen de studeerbaarheid positief in de studentevaluaties en in de gesprekken met het panel als 'pittig maar te doen'.

De opleiding brengt studievertraging, uitval en de oorzaken in beeld en neemt gericht acties om rendementen te verbeteren.

De opleiding biedt specifieke voorzieningen voor studenten met een functiebeperking.

Het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 7   Duur

<i>De opleiding voldoet aan wettelijke eisen met betrekking tot de omvang en de duur van het programma.</i>

Bevindingen

In de onderwijs- en examenregeling is de verdeling van studiepunten beschreven. Dit laat zien dat de opleiding een curriculum heeft uitgewerkt met een omvang van 240 studiepunten: 60 studiepunten per studiejaar.

Overwegingen en conclusie

De opleiding voldoet zichtbaar aan de wettelijke eisen voor omvang en duur van het programma (voltijd en deeltijd), namelijk 240 studiepunten verdeeld over vier studiejaar van elk 60 studiepunten.

Het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **voldoende**.

Personeel

Standaard 8   Personeelsbeleid

<i>De opleiding beschikt over een doeltreffend personeelsbeleid.</i>
--

Bevindingen

Voor de opleidingen binnen het domein MFR is een personeelsbeleid uitgewerkt in het *Personeelsplan MFR 2012-2014*, dat is afgeleid van het personeelsbeleid van de hogeschool. Het personeelsbeleid van Inholland is erop gericht om opleidingsteams samen te stellen met docenten die een adequate opleiding, goede vak kennis, didactische vaardigheden en kennis van de beroepspraktijk hebben. In de onderwijsnotitie *Ruimte voor presteren* (Inholland, december 2011) is de gewenste centrale rol van de docent beschreven. Docenten dienen viervoudig bekwaam te zijn: op vakinhoudelijk en pedagogisch niveau, op het gebied van contacten met het werkveld en in de differentiatie naar doelgroepen. Binnen de opleiding zijn deze docentkwalificaties leidend voor het personeelsbeleid, zoals bij professionaliseringsactiviteiten en de aanstelling van nieuwe docenten.

Kenmerkend voor het personeelsbeleid is de PCM-gesprekscyclus (Performance & Competence Management). Deze kent een doorlooptijd van een jaar en start met een IPOP-gesprek, gevolgd door een functionerings- en beoordelingsgesprek. Ontwikkeling en scholing, inzet, evaluatie-uitkomsten en binding met het werkveld zijn voorbeelden van vaste onderwerpen die in deze gesprekken aan de orde komen. Het panel stelt vast dat via de individuele PCM-gesprekken docenten sturing geven aan hun taken en verantwoordelijkheden en invulling geven aan hun eigen professionalisering. Hiervoor is tijd en geld beschikbaar.

Een streefdoel in het personeelsbeleid is dat in 2016 80 procent van de docenten een master heeft en dat elke docent pedagogisch-didactisch is gekwalificeerd. Ook dient elk team dan over ten minste één docent met een (master)graad op pedagogisch-didactisch gebied te beschikken. Het panel constateert dat in 2014 97 procent van de docenten universitair is opgeleid. Ook heeft 97 procent een didactische aantekening of volgt de cursus die daartoe leidt.

Inholland-breed vindt tweejaarlijks een medewerkerstevredenheidsonderzoek plaats. Eind 2013 is het personeel voor het laatst bevroegd over het personeelsbeleid, de arbeidsomstandigheden en de mogelijkheden voor persoonlijke ontwikkeling. Over het geheel genomen scoort de tevredenheid, evenals in 2011, laag ten opzichte van 2009. De reorganisatie, die sinds 2011 gaande is, en de werkdruk worden als knelpunten ervaren. Docenten zijn tevreden over de inhoud van het werk en het geboden perspectief, de kwaliteit van het opleidingsprogramma en de direct leidinggevende. De beschikbare tijd om het werk uit te kunnen voeren en de tevredenheid over de gehele organisatie scoren laag. Factoren die van invloed zijn op de werkbelasting zijn de toename van studenteninstroom en het relatief hoge ziekteverzuim van 8 procent. Hoewel dit percentage een daling laat zien ten opzichte van twee jaar geleden, is dit toch van invloed. Het opleidingsmanagement heeft nadrukkelijk aandacht voor het terugdringen van het ziekteverzuim. Door tijdelijke krachten aan te trekken wordt de werkbelasting waar mogelijk verlaagd. Dit lukt niet altijd, omdat het inwerken van nieuwe mensen ook tijd kost.

Ook is er clusterbreed extra geïnvesteerd in teamvorming binnen de opleiding. Met behulp van een externe coach zijn teamdagen gehouden gericht op het inventariseren van ideeën en wensen, visieontwikkeling, teamdenken en geïntegreerde leerprocesbegeleiding. Via jaarplannen per team (onderbouw en bovenbouw) worden afspraken gemaakt over de ontwikkeling van het onderwijs. Deze zijn weer van invloed op de vakgerichte expertgroepen.

Overwegingen en conclusie

De opleiding hanteert een helder personeelsbeleid dat voorziet in alle zaken die nodig zijn om kwalitatief goed onderwijs te bieden. Er wordt geïnvesteerd in professionaliseringsactiviteiten voor het team en er is aandacht voor het bijhouden en realiseren van individuele leerbehoeften. Het panel stelt vast dat de opleidingsteams in transitie zitten. Via de PCM-cyclus en de teamplannen voert de opleiding het personeelsbeleid uit en heeft het management zorg voor de werkbelasting die docenten ervaren.

Het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 9   Kwaliteit van het personeel

Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Bevindingen

De opleiding heeft de kwalificaties van docenten en hun specifieke betrokkenheid bij onderwijsactiviteiten gepresenteerd in een overzicht. Het overzicht laat zien dat verschillende vakdisciplines zijn vertegenwoordigd in het team, waaronder juristen, sociaal wetenschappers, neerlandici en communicatiedeskundigen.

Van het team is 97 procent universitair opgeleid, 90 procent beschikt over een didactische aantekening en 7 procent is bezig deze te behalen. Verder beschikt 73 procent over een relevant relatienetwerk, is 25 procent bezig met onderzoek en heeft 25 procent ervaring met het lesgeven in het buitenland. Dat vindt het panel goed.

Voor de inbreng van actuele vakinhoudelijke kennis maakt de opleiding - naast eigen kennis en ervaring - gebruik van gastdocenten in verschillende vakken. De lijst van gastdocenten en contacten in het beroepenveld is actueel en relevant.

Van docenten wordt verwacht dat zij de ontwikkelingen in hun eigen vak bijhouden en delen met collega's. Het panel merkt hierbij op dat één docent 'verantwoordelijk' is voor soms meerdere HBO-Rechten-expertises die op zichzelf van belang zijn voor HBO-Rechten. Het panel merkt op dat het bijhouden van vakexpertises zoals privaatrecht en publiekrecht onder spanning kan komen te staan. De opleiding geeft aan hiervoor aandacht te hebben.

Studenten beoordelen de inhoudelijke en didactische kwaliteiten van docenten in verschillende evaluaties als voldoende tot goed. Zij zijn in het bijzonder tevreden over de kennis van docenten over de beroepspraktijk. Studenten zijn kritischer over de bereikbaarheid van docenten, hun inspirerend vermogen en de kwaliteit van de feedback.

Binnen de PCM-cyclus is ruimte voor individuele professionalisering. Professionaliseringsactiviteiten worden besproken en afgestemd op het scholingsbeleid van de hogeschool en de scholingskaders van het domein, zoals uitgewerkt in *Scholingsplan domein MTV/MFR 2013-2014*. Er is vaste tijd beschikbaar voor scholing, zowel voor teamactiviteiten als voor individuele activiteiten, en gezamenlijke scholing wordt volgens planning uitgevoerd. In het onderbouwteam van HBO-Rechten is een subgroep Agogiek en Didactiek ingesteld die één keer per blok bijeenkomt voor overleg en intervisie over de agogische en didactische aanpak, gevoed vanuit eigen praktijkervaringen. Verder heeft het cluster speciale aandacht voor scholing van de examencommissie en de toetscommissie in het kader van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WhW) en volgen de teamleiders een leiderschapsonwikkelingsprogramma.

Overwegingen en conclusie

Het panel stelt vast dat de opleiding wordt verzorgd door voldoende gekwalificeerd personeel. Het opleidingsniveau is hoog en veel docenten hebben een tweede masteropleiding gevolgd. Daarbij merkt het panel wel op dat verschillende vakken zijn belegd bij soms één persoon. Daarmee kan het bijhouden van vakexpertise op de afzonderlijke gebieden onder druk staan. Nagenoeg alle docenten hebben een didactische cursus gevolgd of zijn ermee bezig. Een kwart van het team heeft ervaring met lesgeven in het buitenland. Studenten waarderen de kennis van de docenten over de beroepspraktijk als goed. De opleiding beschikt over de nodige kwalificaties en ervaring in het team om de opleiding te kunnen verzorgen. Het kennisniveau en de (buitenlandse) ervaring waardeert het panel in het bijzonder als goed.

Het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **goed**.

Standaard 10   Kwantiteit van het personeel

De omvang van het personeel is toereikend voor de realisatie van het programma.

Bevindingen

De opleiding wordt verzorgd door 53 fte docenten. Met 1.447 studenten ('gewogen') leidt dit tot een ratio van 1:27. Hiermee voldoet de opleiding aan de hogeschoolnorm. Met de 'ongewogen studenten' (langstudeerders) meegerekend, komt de opleiding tot een ratio van 1:36. Dit is fors, maar enigszins misleidend, aangezien lang niet alle langstudeerders actief onderwijs volgen. De opleiding voert actief beleid om het aantal langstudeerders terug te dringen.

Het panel vindt de omvang van het personeelsbestand toereikend, gezien de omvang van het personeel en het aantal studenten dat actief onderwijs geniet. In de studentevaluaties en in de gesprekken met het panel zijn studenten over het geheel redelijk tevreden over de bereikbaarheid van docenten. Over bijvoorbeeld het beantwoorden van mail en het nakomen van de afgesproken nakijktermijnen zijn ze soms wat kritisch.

Het personeelsteam heeft te maken met een hoge werkbelasting. De hogeschool is in 2011 en eind 2013 gereorganiseerd. De veranderingen brengen een werkdruk met zich mee, bovenop de dagelijkse werkzaamheden en onderwijsontwikkelingen. Ook het hogere studentenaantal en het flinke ziekteverzuimpercentage drukken op de werkbelasting. Het panel verneemt dat docenten loyaal zijn naar elkaar en hun werk. Er is nooit sprake van lesuitval. In geval van afwezigheid nemen collega's het werk van elkaar over.

De werkdruk onder het personeel is een serieuze zorg voor het management, die zij nauwkeurig bewaakt. Hoewel het management aandacht heeft voor prioritering, kan zij daar de verantwoordelijke docenten nog nadrukkelijker op sturen. Daarnaast geven docenten met wie het panel heeft gesproken, aan dat het management bijvoorbeeld externen inhuurt voor tijdelijke bijkomende taken.

Overwegingen en conclusie

De omvang van het personeelsteam beoordeelt het panel op basis van het aantal docenten (fte) en het aantal studenten toereikend voor de realisatie van het opleidingsprogramma. Studenten met wie het panel sprak, zijn soms wat kritisch maar over het algemeen tevreden over de bereikbaarheid van de docenten. Evaluatie-uitkomsten onderschrijven dit. Ondanks de werkdruk is het panel ervan overtuigd dat het docententeam in staat is om de opleiding naar wens en naar behoren uit te voeren. Docenten vangen veel van elkaar op, er is nooit uitval. Het management herkent de werkdruk bij docenten en doet haar best die zoveel mogelijk terug te dringen. Deze inspanningen zijn voor docenten herkenbaar.

Het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **voldoende**.

Voorzieningen

Standaard 11 Materiële voorzieningen

De huisvesting en de materiële voorzieningen zijn toereikend voor de realisatie van het programma.

Bevindingen

Hogeschool Inholland heeft in Rotterdam een onderwijslocatie aan de Posthumalaan op de Kop van Zuid vlakbij de Erasmusbrug. In dit gebouw zijn de opleidingen van het cluster Recht gehuisvest, waaronder de opleiding HBO-Rechten. Het gebouw is modern en ademt transparantie door de hoeveelheid glas en licht. De hogeschool is uitstekend bereikbaar met het openbaar vervoer; metro en tram stoppen voor de deur. Bovendien zijn de Belastingdienst en de Rechtbank directe burens die voor de docenten en studenten van de opleiding makkelijk en toegankelijk te benaderen zijn.

Het gebouw is 48 weken per jaar geopend en per september 2014 buiten de vakantieperiodes ook op de maandag- en donderdagavonden.

Studenten kunnen gebruikmaken van de verschillende faciliteiten die de locatie biedt. Naast de les-, studeer- en werkruimten zijn er ondersteunende voorzieningen, waaronder een boekhandel, een servicedesk voor verhuur van audiovisuele middelen, een restaurant, een verzekeringswinkel en een uitzendbureau. Ook huisvest de Rotterdamse locatie een Rechtswinkel; een soort leer-werkbedrijf gerund door en voor studenten (van Inholland) en studenten voorziet van relevante actuele juridische casussen.

Het gebouw is volledig voorzien van draadloos internet en er zijn ruime computerfaciliteiten voor studenten en medewerkers beschikbaar.

De locatie in Rotterdam voorziet de opleiding HBO-Rechten van lesruimten voor kleinere en grotere groepen passend bij de werkvormen die de opleiding inzet. Naast leslokalen zijn er overlegruimten, individuele studie- en werkruimten en stiltecentra. Verder is er een auditorium dat voor hoorcolleges of bijeenkomsten wordt gebruikt en beschikt de bibliotheek over studieruimtes en toegang tot digitale informatie voor studenten.

Studenten en medewerkers van HBO-Rechten zijn zeer tevreden over de aanwezige voorzieningen en de beschikbaarheid ervan. Het panel heeft de voorzieningen tijdens een rondleiding gezien en is onder de indruk van het gebouw en de faciliteiten die het de opleiding en haar studenten biedt.

Overwegingen en conclusie

De opleiding beschikt over de nodige, moderne voorzieningen en het gebouw heeft een prettige ambiance en uitstraling. Alles wat nodig is voor de uitvoering van het onderwijs, is aanwezig. Er zijn voldoende les- en werkruimten met moderne faciliteiten. Dit geldt ook voor de bibliotheek. Daarnaast zijn de relevante ondersteunende faciliteiten aanwezig.

Het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **goed**.

Standaard 12   Studiebegeleiding

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten bevorderen de studievoortgang en sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Bevindingen

Studiebegeleiding en mentoring

Studenten worden op verschillende manieren begeleid. Vakdocenten begeleiden studenten op vakinhoudelijk gebied. Dit gebeurt tijdens de colleges en projecten die de docenten verzorgen. Daarnaast ontvangen studenten vakinhoudelijke begeleiding tijdens de stage van de stagedocenten en tijdens het afstuderen van de afstudeerbegeleider. Naast deze directe begeleiding wordt iedere student gedurende de hele opleiding individueel begeleid en ondersteund.

De opleiding gaat uit van een studieloopbaanprogramma dat is afgestemd op het onderwijsconcept dat zij hanteert. Zo biedt de opzet van het programma mogelijkheden voor de student om zich individueel te ontwikkelen. De begeleiding is daarop afgestemd: het helpt studenten na te denken over de gewenste resultaten en ondersteunt studenten bij het leer- en ontwikkelproces.

Tot 2011 betrof de studiebegeleiding het SLB-programma (StudieLoopbaanBegeleiding). Hieraan waren punten toegekend waarvoor studenten een eindtoets met voldoende resultaat moesten afleggen. Vanaf september 2012 is de begeleiding van de student, mentoring genaamd, in het curriculum geïntegreerd (*Loopbaan en leerbekwaamheid, een kapstok*, juli 2011). De belangrijkste aanpassingen in de vernieuwde aanpak zijn:

- De oriëntatie op het beroep en het ontwikkelen van studievaardigheden is geïntegreerd in het onderwijs. De competentie 'professioneel leren' (voorheen 'zelfsturing' genoemd) wordt beoordeeld in het onderdeel 'Beroepsontwikkeling'.
- De mentor verzorgt de praktische ondersteuning en voert de individuele gesprekken met studenten. De mentor heeft een proactieve rol in het studentencontact en kan bijvoorbeeld een gesprek arrangeren wanneer er sprake is van een studieachterstand.

- Het coachteam (vier à vijf docenten) gaat aan de slag met meer ingewikkelde (coach)vragen van studenten, extra studieondersteuning en probleemgedrag van studenten en groepen studenten.

De opleiding voert het vernieuwde systeem voor studiebegeleiding stapsgewijs in. Per 2013-2014 hebben eerstejaars studenten een mentor toegewezen gekregen. In het tweede studiejaar heet deze dan nog studieloopbaanbegeleider. De student heeft gedurende de hele studie dezelfde mentor. Hij begeleidt de studenten via individuele gesprekken en in groepsverband. Binnen mentoring ligt meer nadruk op individuele begeleiding dan voorheen het geval was. Andere concrete verschillen ten opzichte van SLB zijn dat mentoring ondersteunend is, geen verplichtingen kent en ook geen studiepunten oplevert. In het eerste jaar ligt het accent op de betrokkenheid bij de student, het informeren van de student en het monitoren en bespreken van de studievoortgang. Hierbij hoort het tijdig signaleren van problemen, kansen en mogelijkheden van studenten. Na de eerste periode vinden gesprekken plaats op verzoek van de mentor of van de student. Alle mentoren binnen de opleiding zijn getrainde medewerkers en voor deze vernieuwde rol extra begeleid en gefaciliteerd.

De aard van de studiebegeleiding verandert gedurende de studie. Vanaf het tweede jaar komt het accent te liggen op begeleiding bij het maken van keuzes. In de bovenbouw kent mentoring geen klassikale bijeenkomsten meer. Studenten geven zelf invulling aan hun begeleidingsbehoefte en kunnen daarvoor gebruikmaken van studieloopbaanbegeleiders. Centraal staan de eigen (studie)loopbaanontwikkeling, wensen, keuzes, verwachtingen en de eigen persoon. Tijdens de stage worden intervisiebijeenkomsten georganiseerd en aan het eind van jaar 4 presenteert de student zijn competentieontwikkeling aan de hand van een competentiedossier. Wanneer studenten in de bovenbouw studieproblemen ondervinden, worden zij geacht een studieplan op te stellen dat zij bespreken met hun persoonlijk begeleider. Dit is verplicht voor studenten met een achterstand. Studenten met een te grote achterstand (langstudeerders) ontvangen extra begeleiding vanuit het zesplus-team. Met het vernieuwde systeem biedt de opleiding een meer vraaggericht begeleidingssysteem, dat uitgaat van een proactieve houding om te leren en te ontwikkelen en ruimte biedt voor de individuele wensen van studenten.

Deeltijdstudenten ontvangen begeleiding voornamelijk in de vorm van individuele gesprekken met hun mentor. In deze gesprekken staat de individuele competentieontwikkeling centraal en ligt er een sterk accent op de loopbaanplanning. In deze gesprekken neemt de reflectie op werkervaringen en de relatie tussen deze ervaringen en de ontwikkeling van de student een prominente plek in.

Studenten zijn tevreden over de begeleiding. Zo blijkt uit de evaluatiegegevens en de gevoerde gesprekken met studenten en afgestudeerden. Studenten zijn bijzonder tevreden over de stage- en afstudeerbegeleiding. Scores liggen ruim boven de 4,0.

Het coachteam behandelt complexere (coach)vragen. In samenwerking met het decanaat kan in extra begeleiding worden voorzien. Dit is bijvoorbeeld aan de orde wanneer studenten een functiebeperking hebben of wanneer er sprake is van andere belemmerende persoonlijke omstandigheden.

Informatievoorziening

Binnen Inholland beschikken studenten en medewerkers over de digitale leeromgeving Blackboard. Hierbinnen vinden zij alle nodige informatie voor hun opleiding. Daarnaast richten studenten zich tot hun docenten en directe begeleiders (mentor, SLB'er, stage- of afstudeerbegeleider) voor informatie. Studenten beoordelen de informatievoorziening positief met als kritiekpunt dat de opleiding praktische informatie, zoals tentamenresultaten, eerder bekend kan maken. Handleidingen zijn naar het oordeel van het panel goed opgebouwd en informatief over lesstof, doelen, criteria en werkvormen.

Overwegingen en conclusie

Studenten worden vakinhoudelijk begeleid door in de eerste plaats hun docenten, maar ook door onder anderen hun stage- en afstudeerbegeleiders. Daarnaast biedt de opleiding een studiebegeleidingsprogramma. Per 2013 is het vernieuwde begeleidingssysteem mentoring operationeel. Dit lijkt een behoorlijke verbetering ten opzichte van het oude SLB-systeem. Mentoring is vraaggericht opgezet en voorziet tegelijkertijd in een professioneel vangnet van studiebegeleiding om de gewenste studievoortgang te bewaken. 'Vraaggericht' betekent niet afwachtend. Zo draagt mentoring bij aan een goede beeldvorming bij eerstejaars studenten en levert het passende (individuele) ondersteuning aan studenten gedurende hun ontwikkelproces in de latere studie jaren. Het systeem kent geen plichtmatige handelingen meer, maar gaat uit van een professionele (meer volwassen) houding van de student waarin ontwikkeling van de eigen beroepscompetenties centraal staat. Het systeem biedt nadrukkelijk ruimte voor de individuele wensen van studenten. De mate waarin daar goed gebruik van wordt gemaakt, en of de studenten zich die houding gaan aanmeten, moet nog blijken.

Naast voorgenoemde begeleiding zorgt de opleiding voor bijpassende informatievoorziening voor haar studenten en docenten. Sneller aanleveren van bepaalde (organisatorische) informatie vraagt aandacht.

Het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **voldoende**.

Kwaliteitszorg

Standaard 13   Evaluatie resultaten

De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Bevindingen

In het *Jaarplan van het cluster Recht 2013-2014* zijn doelstellingen en streefdoelen aangegeven voor de opleiding HBO-Rechten. Het vernieuwde opleidingsprofiel uit 2013 is een belangrijk uitgangspunt voor de verbeterdoelen van de opleiding.

Het cluster stelt jaarlijks verbeterdoelen vast. Het jaarplan van de opleiding is in samenspraak met de opleidingsteams en de relevante commissies tot stand gekomen en dient als basis voor de jaarplannen van de teams en de commissies, waaronder de curriculumcommissie en expertisegroepen.

De opleiding evalueert met als doel de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Jaarlijks stelt zij vast hoe zij de, vooraf vastgestelde, kwantitatieve en kwalitatieve doelen evalueert en welke normen de opleiding daarbij hanteert. Deze zijn terug te vinden in de jaarplannen. De opleiding maakt gebruik van verschillende evaluaties (gesprekken, digitaal en schriftelijk). Het cluster/de opleiding houdt evaluaties onder studenten, medewerkers, alumni en vertegenwoordigers van het werkveld (zie standaard 15).

Het overzicht van verbeterpunten, acties en doelstellingen voor de opleiding is opgenomen in een verbetermatrix. De clustermanager en de beleidsadviseur zien toe op de voortgang van de voorgenomen plannen en evaluaties die iedere periode worden besproken in het managementoverleg en input vormen voor het nieuwe jaarplan. Het cluster/de opleiding onderzoekt de onderwerpen die lager scoren dan beoogd, of die een terugloop in tevredenheid laten zien. De opleiding bespreekt de resultaten en verbeteracties ook in teambijeenkomsten, studentenpanels en in de opleidingscommissie.

De gehanteerde benadering voor kwaliteitsbewaking is direct ontleend aan het kwaliteitszorgbeleid van het domein MFR, dat is afgeleid van de kaders en richtlijnen van de hogeschool. Dit beleid kent, naast voorgenoemde jaarcyclus, een zesjaarlijkse kwaliteitscyclus. Een zelfscan op de accreditatieonderwerpen, tweeënhalf jaar voor de externe beoordeling, maakt daar deel van uit.

Overwegingen en conclusie

De opleiding hanteert een methode om de gewenste kwaliteit te bewaken en onderwijsontwikkelingen en -veranderingen in te voeren. Via vastgestelde doelen en scores voor tevredenheid (over kwaliteit) meet de opleiding periodiek in hoeverre aan de gewenste normen wordt voldaan. Als de normen niet worden bereikt, of wanneer er sprake is van een dalende score ten opzichte van voorgaande resultaten, zet de opleiding verbetermaatregelen in gang. Alles overziend is het panel van oordeel dat de opleiding een goed systeem voor kwaliteitsborging nastreeft: zij voert alle evaluaties volgens plan uit, krijgt een goede respons en vergelijkt resultaten met de gestelde normen. Op grond hiervan waardeert het panel deze standaard als goed.

Het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **goed**.

Standaard 14   Verbetermaatregelen

De uitkomsten van deze evaluaties vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

Bevindingen

De PDCA-cyclus staat centraal in het verbeterbeleid. Op domeinniveau gebeurt dat binnen een zesjarige kwaliteitscyclus die is afgeleid van de externe accreditatiecyclus en waar zelfscans en interne audits deel van uitmaken. Binnen het cluster en de opleiding wordt periodiek (per blok) gekeken of de beoogde kwaliteitsnormen worden behaald. Per team, commissie en vakgroep zijn jaarplannen en -doelen opgesteld. De verbetermatrix van de opleiding is een belangrijk werkdocument. Hierin zijn naar aanleiding van evaluatie-uitkomsten verbeterpunten, acties en doelstellingen opgenomen. Aangegeven is hoe deze worden geëvalueerd. Verbeteringen die in gang zijn gezet worden gemonitord. De inhoud van de verbetermatrix wordt periodiek in het managementoverleg en de curriculumcommissie besproken.

De verbetermatrix geeft een helder overzicht van de verbetermaatregelen. Enkele voorbeelden van gerealiseerde verbeteringen zijn:

- Naar aanleiding van de ontevredenheid van deeltijdstudenten over de werkvormen is er meer aandacht voor afstemming van het deeltijdprogramma op de doelgroep. Zo zijn groepsopdrachten vervangen door individuele opdrachten en maakt de opleiding intensiever gebruik van digitale leermethoden en -middelen.
- Studenten vonden beoordelingscriteria niet altijd duidelijk. Dit is opgepakt in de curriculumcommissie. In samenwerking met de expertisegroepen zijn toetscriteria per onderdeel in de studiehandleidingen verduidelijkt. Het panel herkent dit.
- De opleiding geeft aan dat de informatievoorziening voor studenten is verbeterd door Insite en Blackboard anders in te richten. Hierdoor is de informatievoorziening die nodig is voor de studie sneller en beter toegankelijk.

- Naar aanleiding van klachten en lage evaluatiescores besteedt de opleiding meer aandacht aan een vroegtijdige roostering. Studenten oordelen hierover nu positief in de enquête.
- Het SLB-programma werd door studenten niet altijd als nuttig ervaren. Door de invoering van het mentoringsysteem is de begeleiding van studenten geïntegreerd in het programma. Daarbij vervult de mentor de rol van persoonlijk begeleider en aanspreekpunt.

De opleiding heeft serieus aandacht voor kwaliteit. Het panel vindt de mate van slagkracht binnen het team voor verbetering vatbaar. De veelheid aan documenten en commissies, teams, panels en groepen lijken ten koste te gaan van de slagkracht binnen de opleiding. Voor het panel is de A (act) van de PDCA niet even helder en ook betrokkenen hebben deze niet even helder voor ogen. Het panel is van mening dat de veelheid aan jaarplannen, waarin doelen staan die allemaal geëvalueerd worden, het systeem onnodig zwaar maken.

De opleiding heeft naar aanleiding van feedback van het visitatiepanel in 2008 veranderingen doorgevoerd. Zo heeft zij bijvoorbeeld de eindkwalificaties in een herkenbaarder beroepsperspectief en internationaal perspectief geplaatst door de introductie van de afstudeerrichtingen en profileringmogelijkheden. Ook heeft de opleiding de omvang van haar beroepenveldcommissie uitgebreid. Ten aanzien van het programma is er nadrukkelijk aandacht gekomen voor de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden. In het verlengde van deze ontwikkeling heeft de opleiding een eigen onderzoeksgroep Recht en Veiligheid opgezet die per september 2014 van start gaat. Verder stimuleert de opleiding sinds de vorige visitatie docenten om actuele praktijkervaring op te doen via docentstages.

Overwegingen en conclusie

De opleiding heeft een helder beleid ten aanzien van kwaliteitsverbetering en besteedt aandacht aan de kwaliteitseisen die zij nastreeft. Het panel is van oordeel dat de kwaliteitscirkel die de opleiding nastreeft, functioneert. De opleiding heeft verbetermaatregelen vastgesteld en in gang gezet op basis van evaluaties onder betrokkenen. Verder worden verbeterplannen en acties zichtbaar gemonitord, bijgestuurd en/of afgehandeld. Het panel is daarbij van oordeel dat de opleiding haar slagkracht kan verbeteren. Door de veelheid van vastgelegde doelen bij verschillende organen en de afstemming die tussen organen plaatsvindt, houdt de opleiding er een omvangrijk systeem op na.

Het panel komt op basis van bovenstaande tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 15   Betrokkenheid bij kwaliteitszorg

Bij de interne kwaliteitszorg zijn de opleidings- en examencommissie, medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Bevindingen

Het cluster Recht heeft een opleidings- en examencommissie voor haar opleidingen HBO-Rechten, SJD en Integrale Veiligheid. Beide commissies voeren hun wettelijke taak uit, zo blijkt uit de bestudeerde documenten en de gevoerde gesprekken met leden van de commissies.

De opleidingscommissie adviseert het management van het cluster over bijvoorbeeld het Onderwijs- en Examenreglement (OER). De examencommissie is verantwoordelijk voor de kwaliteit van de examinering en toetsing. Deze commissie stelt alle richtlijnen en procedures vast voor examinering en houdt toezicht op de naleving ervan. Taken van de examencommissie zijn gemandateerd aan de toetscommissie (zie verder standaard 16).

Medewerkers zijn als ontwikkelaars en uitvoerders van het onderwijs direct betrokken bij de kwaliteit van de opleiding. In verschillende overlegvormen (team, expertisegroepen), commissies (curriculumcommissie, opleidingscommissie, examencommissie, toetscommissie) en evaluaties (medewerkerstevredenheidsonderzoek, periode-evaluaties en evaluatie door curriculumcommissie) ontwikkelen en bewaken zij de kwaliteit van de opleiding. Daarnaast kunnen medewerkers deelnemen aan de medezeggenschapsraad van het domein MFR.

Studenten zijn op verschillende manieren betrokken bij de kwaliteit van de opleiding. Iedere periode vinden onderwijs-evaluaties plaats. Daarnaast nemen enkele studenten deel aan studentenpanels. In deze gesprekken kunnen studenten problemen met de opleiding, de docenten of de lesstof aankaarten. De opleiding bespreekt uitkomsten in docentoverleggen en in het opleidingsmanagement. In een volgend studentenpanel krijgen studenten een terugkoppeling over vervolgcacties. Een afvaardiging van studenten van de opleiding neemt deel aan de opleidingscommissie van het cluster en aan de medezeggenschapsraad van het domein.

Andere evaluaties zijn de Nationale Studentenenquête (NSE), een aansluitingsonderzoek van Inholland en stage- en afstudeerevaluaties. Verder beschikt de opleiding over een klachtenprocedure waar studenten gebruik van kunnen maken.

Afgestudeerden van de opleiding zijn via het alumnionderzoek en de HBO-Monitor betrokken bij de kwaliteitsbewaking van de opleiding.

Vertegenwoordigers van het werkveld zijn op verschillende manieren betrokken bij de kwaliteitsontwikkeling en -bewaking van de opleiding. Zo is het juridisch werkveld vertegenwoordigd in de BVC die vier keer per jaar bijeenkomt. Notulen laten zien dat het curriculum, of onderdelen daarvan, zeer regelmatig aan de BVC wordt voorgelegd.

Verder evalueren praktijkbegeleiders en externe begeleiders respectievelijk de stage en het afstuderen en vindt er regelmatig een werkgeversonderzoek plaats onder de afnemers van de opleiding.

Overwegingen en conclusie

Het panel beoordeelt de betrokkenheid van docenten, als docent van de opleiding en via de verschillende commissies waarin zij deelnemen, als goed. Vanuit hun betrokkenheid wordt zichtbaar actief beleid gevoerd om de opleiding verder te verbeteren: de opleiding koerst op kwaliteit en neemt actuele zaken te harte. Daarbij speelt het werkveld een actieve rol via de beroepenveldcommissie en de aanvullende contacten via docenten.

De betrokkenheid van studenten en afgestudeerden beoordeelt het panel eveneens positief.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed**.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 16 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Bevindingen

Systeem van toetsing

In de OER van de opleiding is het geheel van toetsen en examinering, toetsvormen, aantal EC en procedures vastgelegd volgens de bepalingen van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. De curriculumcommissie adviseert over de onderwijshoud en toetsvormen in de OER en stelt ieder jaar de toetscriteria vast. Hierbij is ook de opleidingscommissie betrokken. Zij adviseert over de aansluiting van de toetsvorm, de studielast, de noodzakelijke voorkennis ('stoplichten') en verplichte aanwezigheid.

De examencommissie bewaakt de naleving van de OER, stelt examinatoren vast, behandelt verzoeken om vrijstellingen en extra herkansingen en handelt fraudegevallen en klachten over tentamens af. De examencommissie voert periodiek overleg met het management over het beleid voor bindend studieadvies, vrijstellingen en geconstateerde problemen met toetskwaliteit.

De uitgangspunten voor de uitvoering van de toetsing en beoordeling zijn verder uitgewerkt in het *Toetsbeleid Cluster Recht 2013*, dat is afgeleid van het toetsbeleid van het domein. Een belangrijk speerpunt binnen het toetsbeleid is het efficiënt toetsen. De opleiding wil dat de inspanning voor het maken en beoordelen van toetsen in een goede verhouding staat tot het resultaat.

De opleiding heeft er daarom voor gekozen om robuust te toetsen gericht op duidelijke toetscriteria. Het panel verneemt dat een toetsdeskundige van het kenniscentrum van het MTV/MFR nauw is betrokken bij het toetsbeleid van de opleiding.

Docenten ontwikkelen de toetsen, en zijn daarvoor geschoold. De *Ontwikkelwijzer cluster Recht* geldt als leidraad. De toetscommissie ondersteunt hen hierbij. Deze commissie controleert tevens de toetskwaliteit. Zij doet dit voorafgaand aan de afname van toetsen op basis van een selectieve steekproef. Iedere drie jaar worden alle toetsen tenminste een keer bekeken. Indien een toets van onvoldoende kwaliteit is, rapporteert de toetscommissie dit aan de examencommissie. Voor de kwaliteitscontrole van de toetsen hanteert de toetscommissie de uitgangspunten zoals beschreven in de onderwijs- en onderzoeksnotitie *Ruimte voor presteren 2012-2014*. Vanuit de toetscommissie wordt ook geïnvesteerd in de professionalisering van de toetscommissie en de collega-docenten. Er is specifiek aandacht voor het goed toepassen van het vierogenprincipe en het ontwikkelen van de toetsmatrijzen. Het panel stelt vast dat de toetscommissie vanuit relevante uitgangspunten systematisch toeziet op de gewenste kwaliteit (*Jaarverslag 2012-2013* en *Jaarplan 2013-2014*). De opleiding heeft als doelstelling voor 2013-2014 om bij alle schriftelijke kennistoetsen die dit jaar bij de toetscommissie worden aangeleverd, ook de toetsmatrijs ter beoordeling aan te leveren.

In de opleiding staan de beroepscompetenties centraal in de toetsing: toetsen zijn competentiegericht. De competenties zijn opgeknipt in deelcompetenties die zijn doorvertaald in de toetscriteria. De toetscriteria zijn opgenomen in de studiegids en in de studiehandleidingen en beschrijven de nodige kennis, vaardigheden en competenties op het vereiste niveau. Hiermee borgt de opleiding dat alle competenties op de beoogde niveaus worden getoetst.

Kennis en vaardigheden worden zoveel mogelijk geïntegreerd getoetst aan de hand van kritische beroepssituaties. Gedurende de studie is er een opbouw van kleinere studieonderdelen, die apart worden getoetst in jaar 1, naar meer geïntegreerd onderwijs en toetsing van grotere onderwijseenheden in jaar 2, 3 en 4. De opleiding toetst summatief en formatief. Aan de summatieve toetsen zijn studiepunten gekoppeld. Daarnaast neemt de opleiding extra (formatieve) toetsen af die de student input geven over waar hij/zij staat en waar hij/zij eventueel meer aandacht aan kan besteden. Aan deze toetsen zijn geen EC gekoppeld.

De opleiding informeert studenten via handleidingen over de toetsing. Studenten ontvangen handleidingen ruim op tijd, bij projecten ontvangen zij vooraf het beoordelingsformulier. Studenten kunnen richtlijnen en regels over toetsing en examinering, voor onder andere bezwaar en beroep, vinden in de studiegids en de OER. Het panel heeft handleidingen bestudeerd en herkent hierin de competenties van de opleiding. De competenties komen ook terug in de beoordelingsformulieren die de opleiding gebruikt.

De opleiding hanteert diverse typen toetsen, zoals schriftelijke kennistoetsen (*multiple choice* en casustoetsen met open vragen), werkstukken, beroepsproducten, mondelinge assessments en reflectieverslagen. Het panel heeft verschillende toetsen bestudeerd en stelt vast dat de toetsen relevant zijn qua inhoud en niveau.

De beoordeling is gericht op individuele toetsen en op groepsproducten. Bij groepswerk beoordeelt de docent het groepsproduct inhoudelijk. De projectbegeleider beoordeelt het proces en de samenwerking. Op basis van het *lesson learned rapport* beoordeelt de docent de individuele bijdrage van ieder groepslid. Studenten geven feedback op elkaars functioneren en kunnen een projectgroepslid met onvoldoende inbreng van verdere deelname aan de projectgroep uitsluiten. De projectbegeleider begeleidt de studenten in dit proces.

Bij vermoeden van fraude bij een werkstuk controleert de beoordelaar het werkstuk met plagiaatdetectiesoftware (Ephorus) op plagiaat. De opleiding controleert standaard alle afstudeerwerkstukken met Ephorus op plagiaat. Bij constatering van overname van teksten zonder bronvermelding meldt de docent de situaties bij de examencommissie.

In het derde jaar vindt de stage plaats en wordt beoordeeld of de student zijn competenties in de praktijk kan toepassen. De stagebegeleider beoordeelt samen met de praktijkbegeleider aan de hand van de werkzaamheden en het eindverslag of de student de helft van de competenties (twee beroepstaken) op niveau startbekwaam beheerst. Zij gebruiken hiervoor de beoordelingsformulieren uit de stagehandleiding waarover de student voorafgaand aan de stage beschikt. De stagedocent bepaalt het eindcijfer. De stagecoördinator controleert de uitvoering van de beoordeling. De deeltijdcoördinator beoordeelt samen met de praktijkbegeleider de praktijktijd van de deeltijdstudent. Hiervoor gelden dezelfde criteria als voor de voltijdstage (*Stagehandleiding voltijd* en *Handleiding Praktijktijd*).

In het laatste semester van het vierde jaar studeren studenten individueel af. Met het afstudeertraject toont de student aan dat hij over de HBO-Rechten-competenties op niveau startbekwaam beschikt en op hbo-niveau een praktijkgericht onderzoek kan uitvoeren. De eisen aan het afstuderen en het afstudeerproces zijn beschreven in de afstudeerhandleiding, de *Instructie Beoordeling afstuderen binnen HBO-Rechten en SJD* en het *Kader Onderzoek in het afstuderen* (Inholland, maart 2013). De eisen voor het afstuderen zijn voor de twee opleidingsvarianten gelijk.

Voor het afstuderen onderzoekt de student een (potentieel) juridisch probleem in de praktijk, dat wordt gekenmerkt door een mate van maatschappelijke relevantie. De student kiest voor een beschrijvend, verklarend of toetsend onderzoek in het kader van één van de drie specialisaties of kiest voor een algemeen onderwerp (eigen richting). De student start met het schrijven van een afstudeervoorstel. Een afstudeerbegeleider (docent van de opleiding) begeleidt de student bij het afstudeervoorstel, de uitvoering van het onderzoek of de opdracht en bij het schrijven van de scriptie.

Het afstudeervoorstel wordt beoordeeld door de afstudeercommissie die een cijfer geeft en de begeleider voorziet van feedback voor verbetering van het afstudeervoorstel.

Als de student goedkeuring heeft van de afstudeercommissie, gaat de student aan de slag met het onderzoek en het schrijven van de scriptie.

De beoordeling van het afstudeertraject bestaat uit drie onderdelen. De scriptie, het eindgesprek en het competentiedossier van de student worden apart beoordeeld. De afstudeerbegeleider en een externe beoordelaar, die deskundig is op het onderzochte onderwerp, beoordelen onafhankelijk van elkaar de scriptie en het eindgesprek. Zij moeten tot een cijfer komen. Wanneer de oordelen te ver uiteen liggen of wanneer het cijfer tussen de 5,5 en de 6,0 ligt, schakelt de opleiding een derde beoordelaar in.

Het eindgesprek wordt gevoerd als de student alle overige studieonderdelen heeft behaald. Beoordeling van het persoonlijk competentieprofiel behoort tot dezelfde major en wordt beoordeeld door de studieloopbaanbegeleider.

Studenten geven in het gesprek met het panel aan dat voor hen duidelijk is hoe toetsing en beoordeling plaatsvindt. Dit staat aangegeven in de handleidingen en mocht er volgens de student iets niet kloppen, dan kan de student dat aangeven bij de betreffende docent of in de geplande responsiecolleges waar onder andere de antwoordmodellen ter inzage liggen.

Bij de beoordeling van de eindwerkstukken (scripties) heeft de opleiding veel aandacht voor de borging van de validiteit en betrouwbaarheid van de beoordeling.

Zo moet de externe beoordelaar beschikken over een wo- of masterdiploma, ten minste drie jaar werkzaam zijn op minimaal hbo-niveau en kan deze persoon niet de begeleider zijn van de afstudeerder. De opleiding instrueert externe beoordelaars over het proces en de beoordelingscriteria. Deze beoordelaars zijn door de examencommissie benoemd als examiner. De afstudeerbegeleider en de externe beoordelaar beoordelen de scriptie eerst onafhankelijk van elkaar aan de hand van het beoordelingsformulier en komen daarna in overleg tot een gezamenlijk eindoordeel.

Het panel heeft verschillende beoordelingen van afstudeerwerken gezien en constateert dat de formulieren op onderdelen voor verbetering vatbaar zijn, evenals de manier waarop deze worden gebruikt. Een reviewcommissie heeft hetzelfde geconstateerd naar aanleiding van een interne controle op de scripties van 2012-2013. Het panel onderschrijft deze bevindingen. Uit de review kwam naar voren dat de beoordelingscriteria over inhoud vooral moeten bijdragen aan puntentoekenning en criteria over vorm en structuur slechts in beperkte mate. Ook kunnen de beoordelaars meer toelichting geven op de verleende cijfers. De beoordelingsformulieren zijn inmiddels aangepast voor 2013-2014. Hieruit is op te maken dat het aantal punten dat aan inhoudelijke kwaliteit wordt toegekend is toegenomen. Verder is voor het gehele afstudeertraject gekozen om minder credits toe te kennen aan het afstudeervoorstel en de mondelinge presentatie ten gunste van een extra studieonderdeel Verdieping onderzoeksvaardigheden. Dit onderdeel moet de student halen voor hij het afstudeervoorstel ter beoordeling voorlegt. Ook is de scheiding tussen begeleiding en beoordeling verbeterd door in de procedure het aandeel van beide beoordelaars bij de bepaling van het eindcijfer te beschrijven en indien nodig een derde beoordelaar te betrekken. Het panel juicht deze ontwikkelingen toe.

Het panel heeft de toepassing van de nieuwe formulieren niet kunnen beoordelen, maar acht deze wel passend voor de beoordeling van het gewenste eindresultaat. Naar eigen zeggen gaven de docenten altijd wel een mondelinge kwalitatieve toelichting bij het cijfer van de presentatie. Afgestudeerden gaven aan het panel aan de beoordeling (cijfer en toelichting van docenten) duidelijk te vinden.

Realisatie van de beoogde eindkwalificaties

De studenten ontwikkelen de beroepscompetenties op het niveau startbekwaam (niveau 3) in jaar 3 en jaar 4. In de stage staan twee beroepstaken en de bijbehorende competenties centraal. Het panel heeft enkele goede voorbeelden van stageproducten gezien die relevant zijn voor HBO-Rechten. Daarnaast volgt de student in jaar 3 en jaar 4 differentiëminoren op een specifiek gebied op het niveau van startbekwaam.

In het laatste semester toont de student via het afstuderen aan dat hij beschikt over de beoogde HBO-Rechten-competenties. De opleiding stelt het afstuderen aan de hand van een opdracht uit de praktijk nadrukkelijk niet als verplichting. Wel dient het onderwerp relevant te zijn voor het werkveld en over voldoende juridisch gehalte te beschikken; de beoogde competenties en de Dublin descriptoren zijn hiervoor leidend. De student moet in het afstudeervoorstel verantwoorden hieraan te voldoen.

Naast de scriptie en het eindgesprek, die beide apart worden beoordeeld, levert de student - voorafgaand aan het eindgesprek - een individueel competentiedossier in bij de studiebegeleider. In dit dossier reflecteert de student op de HBO-Rechten-competenties en laat hij zien te hebben gewerkt aan persoonlijke competentieontwikkeling (zelfsturing). Middels deze opzet waarborgt de opleiding dat de student de competenties allemaal in meerdere settingen op het gewenste eindniveau ontwikkelt. Vervolgens kan hij in de slotfase van de opleiding laten zien over deze competenties te beschikken.

Het panel heeft negentien eindwerkstukken (scripties) van studenten van de twee opleidingsvarianten bestudeerd (vijftien scripties voltijd en vier scripties deeltijd, zie bijlage 6). Het panel heeft met de afgestudeerden, beoordelaars en (externe) begeleiders van vier van deze scripties gesproken tijdens de visitatie. De geselecteerde en bestudeerde eindwerkstukken weerspiegelen een brede range in beoordelingen (van 5.5 tot 9) en de aanwezige afstudeerrichtingen.

Het panel beoordeelt de bestudeerde eindwerkstukken positief, één uitzondering daargelaten. De realisatie van de beoogde eindkwalificaties wordt daarmee aangetoond. Dit geldt voor beide varianten. Nagenoeg alle scripties zijn relevant voor HBO-Rechten. De onderwerpen zijn passend voor een hbo-jurist. Enkele scripties mogen een wat zwaarder juridisch gehalte nastreven. Er is één scriptie die het panel onvoldoende vond. Deze scriptie was ook beoordeeld met een magere 6 en zou in de nieuwe beoordelingssystematiek ook als onvoldoende zijn beoordeeld, zo blijkt na het gesprek met de beoordelaars.

Studenten met wie het panel sprak, geven aan dat ze tevreden zijn over hun afstudeeronderzoek. Zij voelen zich voldoende gekwalificeerd om als hbo-jurist aan de slag te gaan. Een groot deel van de afgestudeerden probeert verder te studeren aan een universiteit.

Uit het eigen werkgeversonderzoek van de opleiding onder de beroepenveldcommissie en opdrachtgevers blijkt dat afnemers van de afstudeerders van Inholland tevreden zijn over de kwalificaties die zij meebrengen.

Ook onderzoeken onder stagiairs en alumni laten zien dat zij van mening zijn dat zij voldoende gekwalificeerd zijn om te werken in het HBO-Rechten-werkveld. Alumni geven in het alumnionderzoek aan een functie te vervullen of een studie te volgen waarvoor het hbo-niveau vereist is. Daarnaast geven de alumni aan dat zij veel hebben geleerd van hun stage of practijktijd en dat dit hen heeft geholpen bij het vinden van een baan.

Recent afgestudeerden oordelen positief over het niveau van het afstuderen, het ontwikkelen van competenties tijdens het afstuderen en de actualiteit van de opleiding.

Overwegingen en conclusie

De beroepscompetenties van de opleiding staan zichtbaar centraal binnen de toetsing. De opleiding toetst de competenties meerdere malen op de verschillende niveaus individueel. Per programmaonderdeel is de toetsing (vorm en criteria) voor studenten beschreven. Het toetsprogramma laat zien dat de opleiding een mix aan toetsvormen inzet die aansluit op de toetsbare kennis, vaardigheden en competenties. De opleiding legt een brede kennisbasis in de onderbouw. Hier worden meer kennistoetsen afgenomen dan in de latere studie jaren, wanneer de competenties meer geïntegreerd worden getoetst. Studenten en afgestudeerden vinden de wijze van toetsing helder.

Via de toetscommissie ziet de opleiding toe op de toetskwaliteit. Deze commissie voert systematisch (met een jaarplan) de controlecyclus uit en rapporteert aan de examencommissie. De examencommissie rapporteert aan de domeindirecteur. Daarnaast zien de docenten en de curriculumcommissie toe op de gewenste toetskwaliteit. De student maakt zich de eindkwalificaties eigen in de bovenbouw van de opleiding via stage, differentiatieminors en het afstuderen. Het afstuderen is het slotstuk van de opleiding. Hiervoor werkt de student aan een onderzoek dat relevant is voor de actuele praktijk en voldoende juridisch gehalte heeft. Het panel vraagt de opleiding aandacht te hebben voor het bewaken van het juridische gehalte.

Het panel heeft verschillende eindwerkstukken van studenten bestudeerd en is van oordeel dat deze voldoende laten zien dat de beoogde eindkwalificaties worden bereikt. De onderwerpen waar studenten op afstuderen zijn voldoende relevant voor HBO-Rechten. Over de beoordelingen is het panel kritischer. Deze zijn binnen de oude systematiek over de hele linie aan de hoge kant wat het gevolg is van de puntentelling. Dit had een interne reviewcommissie ook geconstateerd en inmiddels is het systeem van puntentelling voor 2013-2014 veranderd. De manier waarop de opleiding de kwaliteit van de toetsing en het afstuderen verder borgt beoordeelt het panel positief. Op grond van de kwaliteit van de bestudeerde scripties en de duidelijkheid van de beoordelingen komt het panel tot het oordeel voldoende.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

3 Eindoordeel over de opleiding

Oordelen op de standaarden

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden:

Standaard	Oordeel voltijd	Oordeel deeltijd
<i>Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties</i>	Goed	Goed
<i>Standaard 2 Oriëntatie van het programma</i>	Voldoende	Voldoende
<i>Standaard 3 Inhoud van het programma</i>	Goed	Goed
<i>Standaard 4 Vormgeving van het programma</i>	Goed	Goed
<i>Standaard 5 Instroom</i>	Goed	Goed
<i>Standaard 6 Studeerbaarheid</i>	Voldoende	Voldoende
<i>Standaard 7 Duur</i>	Voldoende	Voldoende
<i>Standaard 8 Personeelsbeleid</i>	Voldoende	Voldoende
<i>Standaard 9 Kwaliteit van het personeel</i>	Goed	Goed
<i>Standaard 10 Kwantiteit van het personeel</i>	Voldoende	Voldoende
<i>Standaard 11 Materiële voorzieningen</i>	Goed	Goed
<i>Standaard 12 Studiebegeleiding</i>	Voldoende	Voldoende
<i>Standaard 13 Evaluatie resultaten</i>	Goed	Goed
<i>Standaard 14 Verbetermaatregelen</i>	Voldoende	Voldoende
<i>Standaard 15 Betrokkenheid bij kwaliteitszorg</i>	Goed	Goed
<i>Standaard 16 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties</i>	Voldoende	Voldoende

Overwegingen en conclusie

De opleiding heeft haar zaken over het geheel genomen goed op orde, en weet goed wat ze doet en wat ze wil. Wel gaat (deels ging) ze gebukt onder belemmerende omstandigheden, zoals opeenvolgende reorganisaties, verhoogde werkbelasting onder personeel, verscherpte eisen en een studentenpopulatie met specifieke kenmerken.

Naar deze omstandigheden kan de opleiding volgens het panel vooral heel trots zijn op de resultaten die zij bereikt. Zij levert studenten af met een prachtig hbo-diploma, die daarmee verder studeren aan een universiteit of als juridisch specialist aan de slag gaan.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding HBO-Rechten van Hogeschool Inholland als **voldoende**.

4 Aanbevelingen

Relatie met het afnemende werkveld verstevigen (standaard 2)

Om de relatie met het werkveld verder en meer structureel te verstevigen, geeft het panel de opleiding mee dat dit goed kan op het niveau van de afstudeerrichtingen en differentiatie-minors. Enkele suggesties om dit te bewerkstelligen, zijn: organiseren van meer bijeenkomsten, aantrekken van breder publiek, het organiseren van themabijeenkomsten en/of een HBO-Rechten-dag en het voorleggen van tentamens en opdrachten aan werkveldvertegenwoordigers ter beoordeling en voor feedback.

Kwaliteit docenten: waarborging daarvan (standaard 9)

Omdat meerdere expertises (kernvakken voor HBO-Rechten: Privaatrecht en Publiekrecht) soms bij één persoon zijn belegd, vraagt de opleiding aan meerdere recht-docenten om van deze uiteenlopende markten thuis te zijn. Het panel vraagt aandacht voor het samen onderhouden van de betreffende vakkennis in het bijzonder wanneer één persoon zowel privaat- als publiekrecht verzorgd.

Kwaliteitszorg: efficiënter toezien op kwaliteit, slagkracht verbeteren (standaard 14)

Het panel is van mening dat de opleiding haar slagkracht kan verbeteren. Door de veelheid van vastgelegde doelen bij verschillende organen en de afstemming die tussen organen plaatsvindt, houdt de opleiding er een omslachtig systeem op na met het risico - aldus het panel - dat er zaken in het systeem blijven hangen.

Het panel raadt de opleiding aan dat slagkracht vanuit een (bestaand orgaan) plaatsvindt. Dat kan het management (teamleiders) of de curriculumcommissie zijn. Gezien de visie en het beleid van de hogeschool ligt het voor de hand dat de slagkracht van de curriculumcommissie komt. Het management moet daar dan op toezien.

Toetsing eindwerkstukken (standaard 16)

Het panel vraagt aandacht voor het bewaken van de bandbreedte waarbinnen HBO-Rechten studenten mogen afstuderen en adviseert het team om aandacht te hebben voor een eensgezind beeld over de juridische component, dat als minimum wordt vereist in het afstuderen.

Over de toetsing van de afstudeerwerkstukken adviseert het panel de opleiding om aandacht te hebben voor de transparantie in de beoordeling. Door van het nieuwe formulier gebruik te maken, wordt een goede aanzet gedaan. Deze formulieren moeten dan wel zoals bedoeld worden gebruikt.

Overall: trots

Ten slotte geeft het panel de opleiding mee dat zij, het docententeam in het bijzonder, trots kan zijn en dat wel wat meer mag en kan uitstralen. De presentatie van een docent over de opleiding aan het begin van de visitatie was een goed voorbeeld van hoe 'voor je opleiding te staan'. Over de hele linie kan dat beeld en gevoel meer worden uitgestraald.

5 Bijlagen

Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding

Competenties HBO-Rechten	
Oud (Landelijk profiel 2005)	Nieuw (landelijk profiel 2013)
<p>R1 Diagnosticeren Selecteren van feiten op juridische relevantie en formuleren van een of meerdere rechtsvragen op basis van de juridisch relevante feiten.</p>	<p>R1 Juridisch analyseren Formuleren en oplossen van rechtsvragen op basis van analyse van juridisch relevante feiten en juridische bronnen.</p> <p><u>Toelichting</u> Voordat een jurist een beroepsproduct maakt, formuleert hij de juridisch relevante vragen bij een casuspositie. Hij beschikt over onderzoeksvaardigheden: de jurist gaat systematisch te werk door de relevante juridische bronnen te selecteren en verzamelen, zoals wetgeving en jurisprudentie. Juridisch analyseren omvat het proces van verzamelen, selecteren, kwalificeren en analyseren van feiten en juridische bronnen. Een jurist moet dit volledige proces doorlopen om een goed beroepsproduct te kunnen opleveren.</p>
<p>R2 Beslissen Afwegen van juridische argumenten en maatschappelijke factoren en concipiëren van een (bindende) beslissing inzake rechtsvragen, op basis van feitenmateriaal en het recht zoals dat in de rechtsbronnen ligt besloten en met behulp van gangbare instructies of standaarden.</p>	<p>R2 Beslissen Vaststellen van de rechtspositie van een of enkele personen binnen juridische kaders met meeweging van juridische argumenten en maatschappelijke factoren.</p> <p><u>Toelichting</u> Een jurist beslist namens cliënten of namens de organisatie waar hij werkzaam is over de rechtspositie van een of enkele personen. Bij dit beroepshandelen betreft de jurist zo nodig naast juridische argumenten ook de belangen van de personen of de instelling voor wie hij werkt en waar nodig ook maatschappelijke factoren en belangen van anderen. Bij het vastleggen van de rechtspositie gaat het bijvoorbeeld om besluiten in de publiekrechtelijke sfeer (vergunningen) en om besluiten in de privaatrechtelijke sfeer (contracten).</p>
<p>R3 Adviseren Geven van zowel juridisch als niet-juridisch advies op basis van een diagnose en een (voorlopige) beslissing.</p>	<p>R3 Adviseren Geven van advies op basis van een juridische analyse.</p> <p><u>Toelichting</u> Nadat de situatie geanalyseerd en gekwalificeerd is, geeft de jurist mondelinge en schriftelijke adviezen. Specifieker gezegd verzamelt hij eerst alle feitelijke gegevens, om vervolgens de standpunten van de partijen te kunnen wegen, waarbij de relevante rechtsbronnen worden gebruikt.</p>
<p>R4 Belangen behartigen Behartigen van de juridische belangen van anderen en verlenen van rechtsbijstand.</p>	<p>R4 Vertegenwoordigen Behartigen van juridische belangen van anderen door rechtsbijstand te verlenen, te onderhandelen en te bemiddelen.</p>

<p>R5 Bemiddelen Onderhandelen en bemiddelen in een juridisch geschil en afdoen van het geschil buiten rechte met gebruikmaking van technieken uit mediation.</p>	<p><u>Toelichting</u> Een jurist treedt op als belangenbehartiger voor personen en organisaties. Het behartigen van belangen kan bestaan uit procesvertegenwoordiging, onderhandelen, bemiddelen en conflictbeheersing. De belangenbehartiging kan mondeling of schriftelijk gebeuren en daarbij maakt de jurist eventueel gebruik van bemiddelingstechnieken.</p>
<p>R6 Reguleren Opstellen van nadere regelingen in de context van de bestaande regelstructuur.</p>	<p>R5 Reguleren Opstellen en wijzigen van regelgeving.</p> <p><u>Toelichting</u> Een jurist stelt generieke regelingen op. Ook het wijzigen van bestaande regelingen behoort tot deze competentie.</p>
<p>R8 Juridisch dossier beheren Aanleggen en beheren van het juridisch dossier, bewaken van de doorloop en de samenhang en afsluiten over overdragen ervan.</p>	<p>R6 Dossier managen Aanleggen en beheren van juridische dossiers, bewaken van de doorloop en de samenhang, afsluiten en overdragen ervan.</p> <p><u>Toelichting</u> De jurist draagt zorg voor het aanleggen, beheren, ontsluiten en overdragen van juridische dossiers. Ook de bewaking van termijnen maakt onderdeel uit van deze competentie. Hij bewaakt termijnen en indien nodig zorgt hij voor archivering of draagt het dossier over aan een collega in de eigen organisatie of de keten.</p>
<p>R7 Juridische audit uitvoeren Onderzoeken en inschatten van de juridische situatie alsmede de juridische risico's bij organisaties op basis van ter beschikking staand materiaal.</p>	<p>R7 Organiseren Efficiënt en effectief uitvoeren en regisseren van organisatieprocessen in een juridische context met aandacht voor proces- en kwaliteitsmanagement, kennis- en informatiemanagement en innovatie.</p>
<p>R9 Informeren Raadplegen van het recht en selecteren via juridische databanken en bijdragen aan de totstandkoming en optimalisering van een juridisch informatiesysteem in de eigen organisatie.</p>	<p><u>Toelichting</u> De jurist houdt zich bezig met de vraag hoe de organisatie van juridische dienstverlening kan bijdragen aan het efficiënter en klantvriendelijker uitvoeren van juridische diensten. Hij werkt hierbij multi- en interdisciplinair samen met vakgenoten en niet-vakgenoten.</p>
<p>R10 Kwaliteit bewaken Toezien op de kwaliteit van de rechtstoepassing alsmede op de facilitering hiervan, het maken van een analyse van de kwaliteitsaspecten, het opstellen van adviezen voor de verbetering van kwaliteitsaspecten, het vertalen van adviezen met betrekking tot kwaliteitsaspecten naar de juridisch gebruikers en meewerken aan de invoering en uitvoering van juridische adviezen met betrekking kwaliteitsaspecten.</p>	

<p>Zelfsturende competentie</p> <p>Sturen en reguleren van de eigen ontwikkeling ten aanzien van leren, resultaatgericht werken, initiatief nemen en zelfstandig optreden, flexibiliteit (zelfsturing). Nadenken en reflecteren over en verantwoording nemen voor eigen handelen wat wijst op betrokkenheid en kritische zelfbeoordeling. Ontwikkelen van een beroepshouding met initiatief of ruimte voor normatief-culturele aspecten, respect voor anderen, een beroepscode en ethische principes voor het professioneel handelen. Een bijdrage leveren aan de verdere professionalisering van de branche, bijvoorbeeld door middel van publicaties en bijdragen aan congressen. (geen landelijke competentie, toegevoegd door opleiding HBO-Rechten Inholland vanuit de domeincompetenties)</p>	<p>R8 Professioneel leren</p> <p>Regie nemen op het eigen leerproces en de professionele ontwikkeling (geen landelijke competentie, toegevoegd door opleiding HBO-Rechten Inholland)</p>
--	---

Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma

Opbouw opleiding bachelor HBO-Rechten

Studieonderdelen:

MAJOR = Major SJD, HBO-Rechten en Ad SFD

SM = Specialisatieminor HBO-Rechten

DM = Differentiatie-minor binnen of buiten afstudeerrichting (zie keuzeprogramma, een DM bestaat uit 3 onderwijseenheden van 5 ec)

Iedere major of minor levert 5 credits op (dus 15 credits per blok en 60 credits per leerjaar).

	Periode 1		Periode 2		Periode 3		Periode blok 4	
jaar 4	Blok 13	DM 3c	Blok 14	DM 4c	Blok 15	Major afstuderen	Blok 16	Major afstuderen
		DM3b		DM 4b		Major afstuderen		Major afstuderen
		DM 3a		DM 4a		Major afstuderen		Major afstuderen
jaar 3 optie: eerst DM dan stage	Blok 9	Major stage/praktijktijd	Blok 10	Major stage/praktijktijd	Blok 11	DM 1c	Blok 12	DM 2c
		SM stage/praktijktijd		SM stage/praktijktijd		DM 1b		DM 2b
		SM stage/praktijktijd		SM stage/praktijktijd		DM 1a		DM 2a
jaar 2	Blok 5	SM 5	Blok 6	SM 6	Blok 7	SM 7	Blok 8	SM 8
		Major 10		Major 12		Major 14		Major 16
		Major 9		Major 11		Major 13		Major 15
jaar 1	Blok 1	SM 1	Blok 2	SM 2	Blok 3	SM 3	Blok 4	SM 4
		Major 2		Major 4		Major 6		Major 8
		Major 1		Major 3		Major 5		Major 7

Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris

De heer mr. A.P. Sietzema, voorzitter

De heer Sietzema is ingezet vanwege zijn deskundigheid op het gebied van HBO-Rechten, Fiscale Economie en Accountancy. De heer Sietzema is werkzaam aan de Hanzehogeschool Groningen als teamleider propedeuse HBO-Rechten. Van 2010 tot 2012 was hij teamleider Accountancy en van 2004 tot 2010 teamleider Fiscale Economie en Accountancy. De heer Sietzema is lid van het bestuur van Stichting Leergeld. Hij heeft visitatie-ervaring onder andere op Curaçao. Voor deze visitatie heeft de heer Sietzema onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

1974 – 1976	Fiscaal Recht – Rijksuniversiteit Groningen
1969 – 1974	Nederlands Recht – Rijksuniversiteit Groningen
1965 – 1969	HBS
1964 – 1965	ULO

Werkervaring:

2003 – 2005	Lid - Landelijke werkgroep Domeincompetenties Bachelor of Economics
2002 – 2010	Voorzitter - Landelijk Overleg opleiding Fiscale Economie (LOFE)
1994 – 1998	Lid - Landelijke Redactiecommissie Belastingrecht, opleiding Accountancy
1984 – 1988	Studiebegeleider Rechtswetenschappen - Open Universiteit
1978 – heden	Hanzehogeschool Groningen
2012 – heden	Teamleider Propedeuse HBO-Rechten
2010 – 2012	Hoofd opleiding Accountancy
2004 – 2010	Hoofd opleiding Fiscale Economie en Accountancy
1991 – 2004	Opleidingscoördinator Opleiding Fiscale Economie
1978 – 2006	Docent Belastingrecht en Recht
1977 – 1981	Docent Praktische beroepsvorming - Statenschool (MEAO)

Overig:

2012 – heden	Bestuurslid - Stichting Leergeld
2005 – heden	Voorzitter Raad van Toezicht - Middelbare school
1994 – 2003	Lid Raad van Commissarissen - Middelgroot Bouwbedrijf
1990 – 2006	Lid Raad van Toezicht Rabobank (twee jaar voorzitter)
1984 – 1994	Lid Raad van Commissarissen/Bestuurslid - Thuiszorginstelling

De heer mr. F.G.A.M. Berntsen

De heer Berntsen is ingezet vanwege zijn werkvelddeskundigheid. Hij heeft op verschillende terreinen directie- en bestuursfuncties bekleed, sinds januari 2014 is hij divisiedirecteur Juridische Dienstverlening Slachtofferhulp Nederland. De heer Berntsen heeft meerdere keren deelgenomen aan diverse onderzoeken naar de kwaliteit van het recht, rechtsbijstand, audits en het bevorderen van kwaliteitsinstrumenten ten behoeve van de advocatuur en de sociale rechtshulp. De te bereiken resultaten en de achtergrond van de deelnemers waren daarbij op academisch niveau. De heer Berntsen is momenteel lid van de beroepenveldcommissie HBO-Rechten van Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en was lid van de beroepenveldcommissie en werkvelddeskundige met betrekking tot het tot stand komen van de vereiste eindtermen HBO-Rechten bij Hogeschool Utrecht.

Daarnaast begeleidt hij jaarlijks een aantal stagiaires van juridische opleidingen. De heer Berntsen is voor deze visitatie individueel geïnstrueerd over het proces van accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

De heer Berntsen heeft ervaring als voorzitter bij visitaties in het hoger onderwijs. Hij heeft in juni 2011 de interne training voor voorzitters gevolgd. In de training is hij geïnformeerd over de opzet van het nieuwe accreditatiestelsel en daarnaast zijn ervaringen tussen voorzitters onderling uitgewisseld.

Opleiding:

2003	Mediation-opleiding Welmerink Mediation/Saxion
1986 – 1989	Leergang Management en Organisatie Buro's voor Rechtshulp
1985 – 1986	Hogere Managementopleiding voor non-profit organisaties ISW
1972 – 1979	Nederlands Recht, K.U. Nijmegen
1966 – 1972	Gymnasium/HBS St. Ludgercollege Doetinchem

Werkervaring:

2014 – heden	Divisiedirecteur Juridische Dienstverlening Slachtofferhulp Nederland (300 medewerkers)
2010 – 2013	Regiodirecteur Oost Slachtofferhulp Nederland (190 medewerkers)
2005 – 2009	Regiomanager oost Stichting het Juridisch Loket (90 medewerkers)
2002 – 2005	Directeur Stichting Rechtsbijstand Oost Nederland (130 medewerkers)
1994 – 2002	Directeur Stichting Rechtsbijstand Zutphen (32 medewerkers)
1980 – 1994	Directeur Stichting Rechtshulp Arrondissement Zutphen (32 medewerkers)

Diversen:

2007 – heden	Panellid en voorzitter visitatiecommissies NQA diverse visitaties hoger beroepsonderwijs recht
2004 – heden	Lid beroepenveldcommissie van de Hogeschool Arnhem/Nijmegen hbo-recht
2002 – 2005	Portefeuillehouder landelijke projecten rechtshulp aan slachtoffers van geweldsmisdrijven en milieu Bestuurslid landelijke Stichting Kwaliteitszorg Initiatieven Rechtsbijstand. Afstemming met landelijke stuurgroep kwaliteit (Ministerie van Justitie, Nederlandse Orde van Advocaten, Raad voor Rechtsbijstand)
1999	Deelname werkgroep Kwaliteit Gefinancierde Rechtshulp, rapport Recht op Kwaliteit aangeboden aan de Minister en Tweede Kamer Landelijk innovatief milieurechthulpproject in samenwerking met VROM ontwikkeld en tot een structureel onderdeel van de dienstverlening gemaakt
1998 – 2001	Deelname aan diverse begeleidingscommissies landelijke onderzoeken rechtshulp aan slachtoffers van geweldsmisdrijven in samenwerking met onderzoeksbureaus IVA en B&A groep
1997 – 2001	Bestuurslid Stichting Katholiek Onderwijs Zutphen e.o. Begeleiding van een fusie van 5 naar 10 basisscholen
1996 – 2003	Hogeschool Utrecht, lid beroepenveldcommissie en werkvelddeskundige met betrekking tot het tot stand komen van de vereiste eindtermen
1994 – 2002	Stichting Rechtsbijstand; ontwikkelen integraal kwaliteitssysteem voor de Stichtingen te Arnhem, Almelo, Zutphen en Zwolle.

De heer mr. J. Lanenga

De heer Lanenga is ingezet vanwege zijn werkvelddeskundigheid op het gebied van rechten en vanwege zijn inzicht in openbaar bestuur met een nadruk op juridische kwaliteitszorg. Bovendien beschikt hij over onderwijservaring door zijn ervaring als docent aan de School of Law bij Hanzehogeschool Groningen. Daarnaast beschikt de heer Lanenga over auditdeskundigheid op juridisch gebied. De heer Lanenga is bestuurslid van de Vereniging voor Juridische Kwaliteitszorg (VJK). Voor deze visitatie is hij aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

1981 – 1985 Nederlands Recht, Rijks Universiteit Groningen

Werkervaring:

1986 – heden Gemeente Groningen, werkzaam in diverse functies. Laatstelijk als concernmanager bestuurlijke en juridische zaken bij de Bestuursdienst Gemeente Groningen

2006 – 2008 Docent juridische kwaliteitszorg – Hanzehogeschool Groningen, School of Law

Overigen:

Voorzitter bezwaarschriftencommissie Informatie Beheer Groep

Plaatvervangend voorzitter/lid bezwaarschriftencommissie Gemeente Ameland

Bestuurslid - Vereniging Juridische Kwaliteitszorg Lokaal Bestuur

De heer L.M.C. Oerlemans

De heer Oerlemans is ingezet als studentlid. Hij volgt de opleiding HBO-Rechten aan Juridische Hogeschool Avans-Fontys, waar hij tevens coördinator van de debatclub Quintilianus is. De heer Oerlemans is representatief voor de primaire doelgroep van de opleiding en beschikt over studentgebonden deskundigheden met betrekking tot de studielast, de onderwijsaanpak, de voorzieningen en de kwaliteitszorg bij opleidingen in het domein. Voor deze visitatie is de heer Oerlemans aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2013 Cursus Legal English

2010 – heden HBO-Rechten - Juridische Hogeschool Avans-Fontys te Tilburg

2011 – 2012 Opleiding Teamleider Verkoopklaar - Ahold Nederland

2004 – 2010 VWO - O.R.S. Lek en Linge

Werkervaring:

2013 – heden Teamleider Verkoopklaar - Albert Heijn, Houten Castellum

2012 – 2013 Stagiair Algemeen Bestuurlijke en Juridische Zaken - Gemeente Geldermalsen

2011 – 2013 Teamleider Verkoopklaar - Albert Heijn, Geldermalsen

2008 – 2011 Medewerker Verkoopklaar - Albert Heijn, Geldermalsen

Overig:

Coördinator/teamcaptain - Debatclub Quintilianus

Mevrouw M. Snel BHRM & BEd

Mevrouw Snel is ingezet als NQA-auditor. Zij heeft sinds 2005 als NQA-auditor ervaring met visiteren van bestaande en nieuwe opleidingen in verschillende sectoren binnen het hbo. Daarnaast verzorgt zij trainingen over het visitatie- en accreditatiestelsel en voert zij adviestrajecten uit. Door haar ervaring heeft zij tevens deskundigheid in het beoordelen van afstandsonderwijs. Verder is zij betrokken bij advisering over en beoordeling van EVC-procedures (Erkennen van Verworven Competenties) van aanbieders in het mbo en hbo.

Zij heeft als junior personeelsadviseur gewerkt bij een grote zorginstelling voor verstandelijk gehandicapte mensen waar zij de personele zaken behartigde van ongeveer 200 medewerkers. Ook is Merijn Snel erkend specialist voor Investors in People geweest.

Zij is getraind als auditor Hoger Onderwijs NQA in samenwerking met Lloyd's Register en heeft in het najaar van 2010 deelgenomen aan de training van de NVAO en is gecertificeerd secretaris.

Opleiding:

- 2008 – 2010 Opleidingskunde (Bachelor of Education: Training and Human Development), Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
- 2000 – 2004 Personeel & Arbeid (Bachelor Human Resource Management), Saxion Hogeschool Enschede

Training:

- December 2010 Training Expert Investors in People, liP International (Apeldoorn, Nederland)
- November 2010 Training secretaris beoordelen opleidingen in het hoger onderwijs, NVAO
- November 2008 Training Assessor Investors in People, liP UK (Kortrijk, België)
- Maart 2004 Training Auditor Hoger Onderwijs, NQA i.s.m. Lloyd's Register

Werkervaring:

- 2010 – heden senior auditor en adviseur, Netherlands Quality Agency
- 2008 – 2013 erkend assessor en specialist Investors in People, Netherlands Quality Agency
- 2005 – 2009 auditor, Netherlands Quality Agency
- 2004 – 2005 junior personeelsadviseur, de Twentse zorgcentra

Bijlage 4: Bezoekprogramma

Dag 1, woensdag 21 mei

Tijdstip	Thema	Deelnemers
09.30-10.30	Ontvangst en voorbereiding	Panel NQA:
10.30-11.00	Presentatie van maximaal 20 minuten door opleiding waarin zij zich positioneert ten aanzien van gemaakte keuzes, stand van zaken en openstaande wensen & voornemens. Het panel kan toelichtende vragen stellen.	Presentatie docent recht, coördinator keuzeonderwijs
11.00-15.30	Vorbereiding en materiaalbestudering, lunch	Panel 12.30 lunch met aansluitend om 13.15 uur de rondleiding en parallel het spreekuur (panel splitst)
15.30-16.15	Inhoud, gehele opleiding Studenten propedeuse en hoofdfase	
16.30-17.15	Inhoud, gehele opleiding Docenten: spreiding naar studie jaren, vakgebieden en speciale taken zoals SLB en lectoraat	
17.15-18.00	Vorbereiding en materiaalbestudering	Panel

Dag 2, donderdag 22 mei

Tijdstip	Thema	Deelnemers
08.30-09.45	Vorbereiding en materiaalbestudering	Panel
09.45-10.15	Inhoud, programma & toetsing Alumni en studenten in de afstudeerfase	Studenten in de afstudeerfase. Alumni:
10.30-11.15	Inhoud, toetsing & afstuderen Examinatoren: spreiding naar toetsing en specifiek beoordelaars afstuderen	
11.30-12.15	Inhoud & aan inhoud gerelateerde processen: aansturing Opleidingsmanagement	
12.15-13.15	Overleg + lunch	Panel
13.15-14.30	Inhoud & aan inhoud gerelateerde processen: borging Curriculumcommissie, opleidingscommissie, examencommissie, toetscommissie, beroepenveldcommissie.	
14.45-16.30	Beoordelingsoverleg panel	Panel
16.30-17.00	Laatste gesprek opleidingsmanagement en terugkoppeling	Opleidingsmanagement, mogelijk aangevuld met enkele kerndocenten

Bijlage 5: Bestudeerde documenten

Onderwerp 1 Beoogde eindkwalificaties

- Documenten met betrekking tot kwalificatieraamwerken/domeinspecifieke referentiekaders.

Onderwerp 2 Programma

- Onderwijsbeleidsplan en toetsbeleidsplan
- Onderzoeksbeleidsplan
- Een representatieve selectie (spreiding in vakgebieden) uit het studiemateriaal, zoals:
  - readers, syllabi en essentiële boeken
  - moduleboeken en handleidingen of studiewijzers
  - projectopdrachten
- Toegang tot de elektronische leeromgeving.
- Verslagen van overleg in relevante commissies en organen.

Onderwerp 3 Personeel

- Personeelsbeleid (onder andere functie- en kwalificatieprofielen, documentatie over functioneren en professionaliseren, scholingsplan).

Onderwerp 4 Voorzieningen

- Voorzieningenplan of soortgelijke documenten.

Onderwerp 5 Kwaliteitszorg

- Beleidsdocumenten op het gebied van de kwaliteitszorg.
- Recente evaluatierapporten van aspecten van het onderwijs, zoals verslagen van geëvalueerden, evaluaties onder studenten en docenten, module-evaluaties, studententevredenheidsonderzoek, uitkomsten en analyses van evaluaties en verbeteractiviteiten.
- Samenvatting en analyse van recente evaluatieresultaten en relevante managementinformatie
- Documentatie over student- en docenttevredenheid.

Onderwerp 6 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

- Een representatieve selectie (spreiding in vakgebieden en in beoordeling) van toetsopgaven en feitelijk gemaakte tussentijdse en afsluitende toetsen, werkstukken, opdrachten, beroepsproducten et cetera en de beoordeling daarvan.
- Documenten, verslagen en reglementen van de examencommissie, de toetscommissie, de opleidingscommissie en/of andere relevante commissies, inclusief de samenstelling ervan.
- Alle geselecteerde afstudeerproducten uit de overzichtslijst, inclusief beoordelingen.

Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken

Hieronder een overzicht van de studenten van wie het panel de afstudeerwerken heeft bestudeerd. Conform de regels van de NVAO zijn alleen de studentnummers opgenomen.

439545 (deeltijd)
442078
445544
467313
463807
465306 (deeltijd)
469382
441558
455540
440165
476749
483972
3118141 (deeltijd)
474280
442882
4234715 (deeltijd)
474492

Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid

Netherlands Quality Agency

Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Betreffende de visitatie van de opleiding:

HBO-Rechten

Instelling: Hogeschool Inholland

Visitatiedatum: 21 en 22 mei 2014

Ondergetekende:

vertegenwoordigend het management van de genoemde opleiding,

in de functie van: *... Domeindirecteur*

verklaart hierbij dat alle informatie ten behoeve van de visitatie van de genoemde opleiding in volledigheid en correctheid ter beschikking wordt gesteld, *waaronder informatie over alternatieve afstudeerroutes die momenteel en/of gedurende de afgelopen 6 jaar (hebben) bestaan*, zodat het visitatiepanel tot een op juiste feiten gebaseerde oordeelsvorming kan komen.

Handtekening:

A handwritten signature in black ink, consisting of a series of loops and a long horizontal stroke ending in a small 'k'.

Datum: *23-4-2014*